

JAARVERSLAG

11/12

FORMAAT

WERKPLAATS VOOR PARTICIPATIEF DRAMA

T 010-452 40 45

F 010-452 54 65

E info@formaat.org

Westzeedijk 513

Rotterdam

WWW.FORMAAT.ORG

Formaat werkt aan empowerment van mensen die zich bevinden in een achterstandspositie, draagt bij aan de participatie van mensen die onvoldoende aan de samenleving deelnemen en bevordert de dialoog tussen burgers onderling en tussen burgers en de overheid. Daarnaast werkt Formaat aan bewustwording op het gebied mensenrechten, grondrechten en waarden en normen. Formaat doet dit door allerlei vormen van Participatief Drama.

JAARVERSLAG

11/12

VOORWOORD

Voor u ligt alweer het dertiende jaarverslag van Stichting Formaat.

Het team van Formaat kijkt terug op een prachtseizoen, met een breed pallet aan maatschappelijke relevante activiteiten uitgevoerd met een grote diversiteit aan groepen en mensen. Dat doen we samen met maatschappelijke organisaties uit het sociale werkveld.

Ook in 2011-2012 is er met een klein team ontzettend veel output gerealiseerd, met, door en van de samenleving. Daar zijn we trots op. Deze output wordt gebracht met cultureel artistieke middelen en een taal van beelden - ons vlaggenschip. Dit is met, door en van mensen die zich vaak aan de periferie van de samenleving bevinden.

Deze periferie, en de organisaties die met deze mensen werken, weten ons steeds beter te vinden en zoeken aansluiting bij ons activiteitsaanbod. De achterban brengt achterban mee en voelen zich thuis, wat misschien wel het belangrijkste signaal is dat Formaat het verschil maakt voor haar deelnemers.

Formaat ben je een beetje zélf na verloop van tijd.

Een week Formaat anno januari 2013, wanneer ik dit schrijf, is een dagelijkse vloed van workshops, voorstellingen, repetities, debat, et cetera aan de gang. Het bruist bij Formaat als je er binnen komt, het leeft. Buurtbewoners, mensen met een verstandelijke beperking, senioren, studenten, mensen met een psychosociale achtergrond, scholieren, et cetera, ze passeren allen de weekrevue aan activiteiten. Onze Werkplaats op de Westzeedijk wordt met momenten zelfs een beetje te klein en het schema te vol.

We maken nu al bijna 14 jaar het verschil voor, door en met onze deelnemers en ondanks de roerige tijden van bezuinigingen, in alle sectoren waar we actief in zijn, houden we fier het hoofd boven water. Tegen de wind in, stroomopwaarts. Omdat het belangrijk is en verschil maakt, gaat het roeien ons goed af.

Ons reisdoel? Een humanere samenleving waarin ieder zich als artiest van zijn leven kan ontplooiën. Zo worden steeds meer mensen in de gelegenheid gesteld om te werken met dezelfde materialen en opgedane kennis van Formaat's werkwijze in deze 14 jarige methodische speurtocht. Participatie is meer dan een buzzwoord. Het is een werkwoord.

Dat we nog steeds in staat zijn om met soms karige middelen de bedrijfsvoering rond te krijgen toont aan dat we een voorbeeld zijn van geslaagd cultureel ondernemerschap in Nederland. Echter, in razendsnel tempo verandert het cultureel ondernemersklimaat in Nederland. Crisis in Participatief Drama termen heeft twee betekenissen: "gevaar" en "kans"!

De verhalen van de deelnemers zullen in hun voorstellingen harder gaan doorklinken en een steeds belangrijkere stem verwerven.

Wat nu als buzzwoord wordt ingezet, als model voor de toekomst, is "de participatie-samenleving". Het bestaat al. Kom gerust een keer kijken.

Luc Opdebeeck

Directeur

Januari 2013

VISIE

In onze samenleving is steeds meer sprake van een onevenredige verdeling van kansen onder de bevolking. Mensen in een achterstandspositie slagen er niet of onvoldoende in om vooruit te komen; met sommige groepen gaat het zelfs steeds slechter. Tegelijkertijd verliezen begrippen als onderlinge solidariteit, onderling respect en medemenselijkheid terrein. Commercie en passief entertainment veroorzaken eerder een daling dan een stijging van levenskwaliteit. De omgang van mensen onderling en die tussen overheid en burger wordt gekenmerkt door monologen en het ontbreken van een gemeenschappelijke taal.

MISSIE

Formaat wil die gemeenschappelijke taal aanbrengen in de vorm van de taal van het theater. Een theater echter dat wel participatief is, dat wil zeggen dat het publiek de hoofdrol speelt. Volwaardige participatie van alle burgers is een voorwaarde voor een democratie waarin mensen zich als mensen kunnen gedragen. Daarin worden monologen vervangen door dialogen, krijgen solidariteit en respect weer inhoud en kan iedereen ongeacht haar of zijn achtergrond een rol spelen.

ACTIVITEITEN

Formaat hanteert verschillende werkvormen om haar doelen te bereiken. Met Forumtheater, waarbij het publiek kan inspringen om de afloop van scènes te beïnvloeden, willen wij mensen activeren en tot een actieve dialoog aanzetten. Met Beeldentheater, waarbij met levende beelden wordt gecommuniceerd, willen wij mensen helpen bij het analyseren van situaties waarin zij zich belemmerd voelen in hun mens-zijn. Met samengestelde technieken willen wij mensen gericht ondersteunen bij het bereiken van hun eigen doelen. Door de methodieken ook over te dragen willen wij het succes van onze missie bevorderen.

DOELGROEPEN

Formaat is daar te vinden waar mensen proberen om persoonlijke en maatschappelijke barrières te overwinnen die tussen hen en een volwaardig functioneren in deze samenleving staan. Daarbij richten wij ons bewust op groepen aan wie weinig kansen worden toegedicht.

Voorbeelden uit de afgelopen 5 jaar zijn: Forumtheater over alcohol en gameverslaving in het onderwijs; dialoog tussen jong & oud in de wijk over armoede en opvoeding middels Forumtheater; inspraak van mensen met een verstandelijke beperking middels Legislatief Theater; Theaterateliers t.b.v. reïntegratie met mensen met een psychosociale problematiek.

INHOUDSOPGAVE

1.	KENNISCENTRUM	11
1.1.	OPLEIDING PARTICIPATIEF DRAMA	12
1.2.	MASTERCLASSES INTERNATIONALE EXPERTS	14
1.3.	WORKSHOPS, GASTLESSEN EN LEZINGEN	14
1.4.	STAGIAIRS EN AFSTUDEREN	15
2.	ACTIVITEITEN MET JONGEREN	17
2.1.	FORUMTHEATER IN HET ONDERWIJS	18
2.1.1.	UNDER PRESSURE	18
2.2.	WERKEN IN DE WIJK	20
2.2.1.	JONGERENATELIER DELFSHAVEN	20
2.3.	WORKSHOPS IN DE KLAS	21
3.	ACTIVITEITEN MET VOLWASSENEN	23
3.1.	SOCIALE ACTIVERING EN REÏNTEGRATIE	24
3.1.1.	THEATERATELIER ROTTERDAM-DELSHAVEN	24
3.1.2.	THEATERATELIER ROTTERDAM-ZUID	25
3.1.3.	DUNKTEAM	26
3.2.	EMPOWERMENT EN DIALOOG	28
3.2.1.	STUDIO STERK	28
3.3.	WERKEN IN DE WIJK	29
3.3.1.	BUURTATELIER	29
3.3.2.	SENIORENATELIER	30
3.4.	WORKSHOPS	30
4.	INTERNATIONALE SAMENWERKING	31
4.1.	E-MOTIVENETWERK	32
4.2.	CARDBOARD CITIZENS	32
4.3.	INTERNATIONALE TRAININGEN	33
5.	ORGANISATIEONTWIKKELING	35
5.1.	BESTUUR EN BESLUITVORMING	36
5.2.	FINANCIEEL	36
5.3.	WERKPLAN	36
5.3.1.	EVALUATIE WERKPLAN 2011-2012	36
5.3.2.	WERKPLAN 2012-2013	37
	BIJLAGE: ENGLISH SUMMARY	39

INLEIDING

Formaat ontwikkelt zich de laatste jaren steeds nadrukkelijker als een kenniscentrum voor Participatief Drama dat midden in de samenleving staat. Het is een Rotterdamse eigenzinnige cultureel maatschappelijke onderneming met beide benen stevig in de klei. Deze zelfde klei is een voedzame bodem om op te (ver)bouwen. Het (ver)bouwen gaat door middel van ateliers en activiteiten in verschillende segmenten van de samenleving. Kennis dient hierbij de praktijk. Door het teruggeven van de ervaring en expertise aan het totale werkveld ontwikkelen wij nieuwe projecten en ontstaan er *spin-offs* van succesvolle projecten. Daarnaast worden door stages, werkervaringsplaatsen, de Opleiding Participatief Drama, workshops en masterclasses tientallen mensen opgeleid om met de methodieken aan de slag te gaan.

De centrale figuur bij Formaat, diegene die projecten uitvoert en activiteiten begeleidt, is de zogenaamde Joker. Het zijn met name zij die hun werk in dit verslag presenteren. Maar, wie of wat is die Joker eigenlijk? *Net als in een kaartspel is de Joker de kaart die overal inzetbaar is.* In het Theater van de Onderdrukten, de basis van het Participatief Drama, is hij de lerende leraar, die de workshop of de voorstelling of het proces daar naar toe begeleidt. Daar waar de groep heen wil met hun verhaal. Hij geeft mensen die nauwelijks gehoord worden een stem middels toegepast theater en brengt daarmee een maatschappelijke dialoog op gang. Een Joker bij Formaat werkt met diverse groepen, voert actie, draagt technieken over zowel aan professionals als aan de brongroep. Het uitzetten van 'laboratoria' waar met de methodieken aan de slag wordt gegaan zijn logische werkzaamheden, in deze jonge wetenschap is immers alles te ontdekken. De Joker zorgt bovenal voor het aangaan van duurzame samenwerkingsrelaties en schrijft publicaties. Dit alles is de taak van de Joker.

Zoals eerder gezegd ontwikkelt Formaat zich de laatste jaren steeds meer, deels uit noodzaak voor groei, tot een opleidings- en kenniscentrum. Al haar activiteiten en samenwerkingsverbanden verbreden de kennis en het bereik van ons werk, met als logisch gevolg de bekendheid en de inzet van Participatief Drama op een bredere schaal, in meer maatschappelijke velden. Het werkt neuralgisch. Deze ontwikkeling, ontstaan in de krochten van de samenleving, is wonderbaarlijk en bijzonder leerrijk als omgeving, van waarde voor de samenleving. Meer en meer partijen uit diverse werkvelden weten de weg naar Formaat te vinden.

Dit alles heeft tot gevolg dat de indeling van het jaarverslag veranderd is ten opzichte van voorgaande jaren. Kenniscentrum staat nu bovenaan. Dat is alvast een voorschot op het beleidsplan 2020 wat op dit moment in de maak is.

We hopen een boeiend en vooral hoopvol jaarverslag 2011-2012 te hebben neergezet.

Veel leesplezier!

1 KENNISCENTRUM

11/12

Formaat is een kenniscentrum gericht op Participatief Drama. Een van de vijf hoofddoelstellingen van Formaat is het bevorderen van het gebruik van Participatief Drama. We streven ernaar dat steeds meer mensen de technieken leren hanteren, de kwaliteit van werken met deze technieken hoog houden, en ze in hun eigen werkomgeving inzetten.

“Multiplicatie” betekent voor Formaat methodiekontwikkeling samen met mensen uit het werkveld. De deelnemers aan cursussen, trainingen en de Opleiding Participatief Drama gaan er mee aan de slag en brengen hun ervaringen weer terug naar de supervisie en vervoltrainingen. Op deze manier ontwikkelt Participatief Drama zich zoals het bedoeld is: met en in de praktijk. De belangstelling voor Participatief Drama neemt de laatste jaren sterk toe en er zijn tot op heden geen mogelijkheden op reguliere opleidingen om de methodiek systematisch te leren kennen. De Opleiding Participatief Drama, en de veelheid aan cursussen en workshops, is een eerste stap in deze richting. De 14 jaar ervaring van Formaat en de 25 jaar ervaring van oprichter en directeur Luc Opdebeeck zorgen voor een inhoudelijk sterk product. Zo heeft Formaat – met financiële steun van het NSVP - een aantal jaar terug een handboek uitgebracht gericht op het toepassen van Participatief Drama: ‘De Mens in de Hoofdrol’. Op dit moment wordt ‘De Mens in de Hoofdrol’ gebruikt als studieboek op verschillende CMV-, drama- en therapieopleidingen en worden door Hogescholen dvd’s van onze projecten veelvuldig gebruikt in de lessen, als illustratie van de methodieken.

Formaat biedt Jokers ook de mogelijkheid tot methodiekontwikkeling en multiplicatie van de ervaringen die zij opgedaan hebben. Dat gebeurt enerzijds in de “Joker-laboratoria” en anderzijds door het binnenhalen van specialistische kennis en ervaring van (buitenlandse) experts. Ook gebeurt dit door het aangaan en onderhouden van duurzame samenwerkingsverbanden, zoals de vruchtbare relaties met Pameijer en E-Motive inmiddels hebben uitgewezen.

1.1. OPLEIDING PARTICIPATIEF DRAMA

In 2008 is Formaat gestart met de Opleiding Participatief Drama. Het programma bestaat uit modules die los van elkaar gevolgd kunnen worden. In 9 modules van in totaal 38 dagdelen – verdeeld over het studiejaar - komen alle aspecten van Participatief Drama aan de orde die door Formaat worden gebruikt:

- **Introductie** – Deze basismodule introduceert in 6 dagdelen de verschillende werkvormen van het Theater van de Onderdrukten en haar geschiedenis. Er wordt stilgestaan bij de houding en uitgangspunten van de Joker, gebaseerd op Augusto Boal en Paulo Freire. We gaan praktisch aan de slag met het Arsenal van oefeningen en de vele toepassingen van het Beeldentheater. Door de grote belangstelling voor deze module, werd deze dit seizoen twee keer aangeboden.
- **Forumtheater** – Van alle werkvormen van Participatief Drama is Forumtheater de meest aansprekende en theater vorm. In deze module leer je de basisvaardigheden voor het maken van een goede Forumscène, die het publiek in actie brengt. Je leert onder andere hoe je informatie uit een groep deelnemers naar boven krijgt over hun eigen onderdrukkingssituaties, en hoe je deze informatie vervolgens omzet naar een theater vorm (het anti-model) die herkenbaar is voor je publiek. Om aan deze module mee te kunnen doen, moet je inzicht hebben in de uitgangspunten van het Theater van de Onderdrukten.
- **De kunst van het Jokers** – Deze tweedaagse module richt zich op de vaardigheden van de Joker die voor een publiek staat. Aan de orde komen onder andere: hoe begin en eindig je een Forum, welke vragen stel je niet en welke wel, wat is je grondhouding, hoe communiceer je met acteurs, hoe ga je om met ‘moeilijk’ publiek en hoe stimuleer je interventies. Deelnemers aan deze module worden in de gelegenheid gesteld om met één van onze bestaande stukken te oefenen.

- **Morele Dilemma Theater Methode** – Het vertalen van maatschappelijke conflicten naar morele dilemma’s doorbreekt het stereotype denken van mensen die maar één oplossingsrichting zien. MDDM (Morele Dilemma Discussie Methode), zo is wetenschappelijk aangetoond, stimuleert de morele ontwikkeling. Door een theater omzetting van MDDM naar MDTM kan ook het moreel handelen worden onderzocht. Waarden en normen worden op die manier tastbaar. Formaat gebruikt MDTM overal waar morele vraagstukken aan de orde komen. Het is een waardevolle en praktische aanvulling op het instrumentarium van iedere workshopleider. MDTM is een dramatechniek die de dialoog in je groep een extra dimensie geeft.
- **SLIMM!** – SLIMM! is een programma voor mensen die strafbare feiten hebben begaan of normoverschrijdend gedrag vertonen. SLIMM! is ontwikkeld, onder de naam Blaggl!, aan de Universiteit van Manchester. SLIMM! kan worden gebruikt ná de detentie, in resocialisatie- en reïntegratietrajecten, of bij de bestrijding van vandalisme, problemen met alcohol- en drugsgebruik en bij de preventie van machtsmisbruik. De kracht van een SLIMM! workshops is, dat het deelnemers confronteert met de gevolgen van hun acties en laat nadenken over alternatieven voor normoverschrijdend gedrag.
- **Regenboog van Verlangens** – In de Regenboog van Verlangens staat het individu centraal. Er wordt ingezoomd op innerlijke conflicten en belemmeringen. In een van de meest toegepaste Regenboogtechnieken – die ook in deze module uitgebreid aan bod zal komen – wordt gezocht naar de ‘politieagenten in je hoofd’ (*cops-in-the-head*), die je ervan weerhouden om te doen wat je wilt. Het uitbeelden en in dialoog treden met deze politieagenten wordt o.a. gebruikt in drama therapie. Formaat zet Regenboogtechnieken in om deelnemers van projecten te ondersteunen in hun persoonlijke ontwikkeling en het overwinnen van blokkades.
- **Participatief Plannen en Evalueren** – De werkvormen die in deze module aan bod komen zijn afkomstig uit het door Freire geïnspireerde

opbouw- en ontwikkelingswerk. De collectieve ervaring en kennis in groepen kunnen er optimaal mee worden benut. Veel aandacht zal in deze module uitgaan naar de vier stappen van de methode ORID: Observatie – Reflectie – Interpretatie – Doen. Formaat zet de vier stappen van de ORID in bij alle processen van plannen en evalueren, zowel met deelnemers aan projecten en voorstellingen als met medewerkers.

De Opleiding Participatie Drama is een opleiding voor iedereen die werkt met groepen en bezig wil zijn met de humanisering van de samenleving. Het programma is vooral gericht op mensen die geïnteresseerd zijn in het gebruik van theater als hulpmiddel bij dialoog, belangenbehartiging en sociale activering. De opleiding is CRKBO erkend.

TERUGBLIK

In het seizoen 2011-2012 hebben 33 personen deelgenomen aan één of meerdere modules. Vijf personen volgden de gehele opleiding.

VOORUITBLIK

Formaat werkt vraaggericht en innoveert voortdurend bestaande modules. Daardoor staan voor de Opleiding Participatief Drama in 2012-2013 twee nieuwe modules op het programma:

- **Speltraining voor de Forumacteur** – Deze eendaagse module behandelt de specifieke vaardigheden van een acteur binnen het Forumtheater. De nadruk ligt op het formuleren van de verlangens van het karakter en het bieden van tegenspel in het Forumgedeelte van een voorstelling. Voor deze module is spelervaring geen vereiste, wel vragen we basiskennis van het Theater van de Onderdrukten.
- **De Joker als regisseur** – Binnen het Participatief Drama zijn de scènes het uitgangspunt van waaruit dialoog ontstaat. Iemand die werkt met groepen hoeft geen regisseur te zijn, maar wil toch met theater aan de

slag. Deze module is op veler verzoek aan de opleiding toegevoegd, en besteedt aandacht aan de regievaardigheden die nodig zijn om van een ruwe opzet van een scène tot een theatrale forumvoorstelling te komen.

1.2. MASTERCLASSES INTERNATIONALE EXPERTS

Zoals inmiddels gebruikelijk hebben we ook dit seizoen weer twee internationale top-Jokers te gast gehad om een masterclass te geven. De ervaring en kennis die deze internationale experts meenemen naar Formaat geeft een verdieping aan de methodieken van Participatief Drama.

BRENT BLAIR

Op 29 en 30 oktober 2011 hadden wij de eer om Brent Blair voor een Masterclass te verwelkomen in onze werkplaats. Brent heeft aan de USC in Los Angeles de studierichting Applied Theatre Arts opgericht. Hij heeft jarenlange ervaring met het werken met getraumatiseerde mensen. Zo werkte hij bijvoorbeeld in Rwanda met de mensen die de oorlog tussen de Hutu's en Tutsi's hebben overleefd. Brent behandelde onder andere de techniek The Museum of the Unspeakable, waarbij door middel van Beeldentheater gewerkt wordt aan collectieve traumaverwerking. De Masterclass werd bezocht door 31 deelnemers.

MARC WEINBLATT

Op 12 en 13 mei 2012 heeft Marc Weinblatt een Masterclass gegeven over het combineren van Playback Theater – een methodiek ontwikkeld door Jonathan Fox, gericht op het eren van de persoonlijke verhalen van participanten - en het Theater van de Onderdrukten. Marc is een pedagoog, theatermaker en activist en geeft meer dan 30 jaar workshops - waarvan de laatste 20 jaar afwisselend met beide technieken. Hij is de oprichter van het Mandala Center for Change in Port Townsend, Washington, V.S., en staat hij internationaal bekend met het werken met activisten, vluchtelingen, bewoners van sloppenwijken, acteurs, et cetera. Ook werkt Marc als regisseur bij het intergeneratie Poetic Justice Theatre Ensemble waarbij hij al jaren met het Theater van de Onderdrukten en Playback Theatre werkt. In 2010 kreeg Marc de titel "Cultural Envoy" door het Ministerie van Buitenlandse Zaken van de V.S. De verschillen en overeenkomsten tussen Playback Theater en Theater van de Onderdrukten, en hoe deze vormen elkaar kunnen versterken, zijn in dit trainingsweekend bij Formaat helder geworden. Een aantal van de geleerde Playbackvormen zijn direct toegepast in de voorstelling 'Studio Sterk speelt Studio Sterk'. Deze boeiende masterclass werd bijgewoond door 16 deelnemers.

VOORUITBLIK

In het seizoen 2012-2013 vinden wederom twee masterclasses plaats. De eerste is van Katy Rubin (New York City), artistiek leider van TONYC, waarbij het werken vanuit solidariteit verkend wordt als uit-

gangspunt voor iedere actie. De tweede masterclass is van Chen Alon (Israël) die, samen met zijn groep Combatants for Peace, ervaring heeft met conflicttransformatie door het bij elkaar brengen van Israeli's en Palestijnen met behulp van Participatief Drama. Combatants for Peace zal in september 2013 terugkomen voor een vervolgtraject waarbij er dieper wordt ingegaan op het inzetten van conflicttransformatie in de Nederlandse setting. Het werkveld is sterk verschillend tussen beide settings, maar juist deze verschillen kunnen startpunt zijn voor een vruchtbare dialoog met beide partijen.

1.3. WORKSHOPS, GASTLESSEN EN LEZINGEN

Bij een verscheidenheid aan (zorg)instellingen en reguliere opleidingen is er een groeiende belangstelling voor Participatief Drama. Formaat biedt introductielessen aan. Hierin wordt zoveel mogelijk de relatie tussen de methodiek en het betreffende werkveld gelegd. Het geven van cursussen, gastlessen en lezingen werkt altijd twee kanten op; kennisoverdracht voor Formaat heeft een dialogisch karakter.

SAMENWERKING HOGESCHOOL ROTTERDAM

In het seizoen 2011-2012 is een module Participatief Drama gegeven aan 57 studenten van het tweede leerjaar van de opleiding Culturele Maatschappelijke Vorming (CMV) van de Hogeschool Rotterdam. De module had een volume van twee studiebelastingpunten en omvatte tien lessen. In deze lessen werd de basis van Participatief Drama voor het werkveld van CMV-studenten overgedragen. De feedback van de studenten was overweldigend positief. Veel van hen ontdekten tijdens de module de link tussen studie en werkveld; zo ontdekten de studenten hoe het is om te werken met groepen, hoe het is om democratisch leiderschap te geven en leerde ze het belang inzien van creatief werken met de verhalen van deelnemers. Een belangrijk kenmerk is de veranderende visie van het werken 'voor een doelgroep' naar het werken 'met een brongroep'.

GASTCOLLEGES

Er zijn verschillende gastcolleges Participatief Drama gegeven. Een gastcollege werd gegeven aan derde- en vierdejaars studenten Docent Drama ('*theatre in education*'), te Utrecht. Gedurende een gastcollege aan de tweedejaars studenten Sociaal Pedagogische Hulpverlening (SPH) aan de Hogeschool Rotterdam, werd een algemeen beeld geschetst van hoe Formaat theater en "kunst" inzet om te werken met diverse brongroepen. Daarnaast werd er een gastcollege aan dramatherapeuten gegeven -via de Nederlandse Vereniging voor Dramatherapie- te Utrecht en een training aan zestig HAVO/VWO studenten van de International School Hilversum.

Luc Opdebeeck is vanaf het academisch jaar 2011-2012 kerndocent van de module Sociale Kracht bij de post-HBO opleiding van het Community Arts Learning Lab (CALL).

WORKSHOPS

Formaat heeft een workshop gegeven om de vakdocenten en studenten van New Arts College te Nijmegen te inspireren. New Arts College voert community arts projecten uit en werkt daarbij samen met Huis van de Kunsten. Om kennis te maken met het Forumtheater is ook gewerkt op de vloer.

Voor interim-predikanten en Gemeente begeleiders op HydePark heeft Formaat een workshop Participatief Drama gegeven. Deze workshop richtte zich enerzijds op kennismaking met de werkvormen van Participatief Drama en hoe deze toegepast kunnen worden op groepswork, en anderzijds op teambuilding binnen de groep predikanten en begeleiders.

LEZINGEN

Het was een eer voor Formaat om de gelegenheid te hebben om de eigen ervaringen en resultaten te mogen delen met de projecten 'Peron 4' en 'Under Pressure' - welke werden gekenmerkt als exemplarische voorbeelden - op het 210 jarig lustrum van de Inspectie van het Onderwijs. Dit congres werd gehouden aan de Universiteit van Amsterdam. De 750 aanwezigen waren razend enthousiast over de werkwijze van Formaat. Naar aanleiding van de lezing bij het lustrum congres heeft Formaat een lunchlezing gegeven bij de Inspectie van het Onderwijs in Utrecht. Beide lezingen gingen over vormen van Participatief Drama die Formaat in het onderwijs gebruikt. Daarnaast heeft Formaat tijdens de E-Motivedag 2011 een lezing gegeven over de samenwerking met GTO Maputo, een groep uit Mozambique die werkt met Participatief Drama. Deze groep werkt rondom aids/HIV-preventie en thema's rondom gender. Het bezoek van Formaat ging gepaard met het 10 jarig bestaan van de organisatie.

VOORUITBLIK

In het seizoen 2012-2013 wordt er opnieuw een module voor CMV-studenten aangeboden op de Hogeschool Rotterdam. Daarbij gaat het vak uitgebreid worden met een module, gelijk aan de Kunst van het Jokers module van de Opleiding Participatief Drama. Daarnaast wordt er gezocht naar uitbreiding naar andere opleiding van het Instituut Sociale Opleidingen, in de eerste instantie Sociaal Pedagogische Hulpverlening (SPH). Naar verwachting zullen we gedurende het seizoen 2012-2013 weer aanvragen krijgen voor workshops, gastlessen en lezingen. In ieder geval staat er een samenwerking van Formaat en MOVISIE op de planning.

1.4. STAGIAIRS EN AfstUDEREN

Formaat is het enige kenniscentrum voor Participatief Drama in Nederland en is werkzaam op diverse plekken met diverse brongroepen. Door deze unieke positie krijgen wij jaarlijks veel verzoeken van studenten

- vanuit diverse opleidingen - om stage te komen lopen of om een afstudeeronderzoek te doen. Formaat is een organisatie met een kleine staf en kan daarom maar aan een beperkt aantal verzoeken voldoen.

STAGES CMV

In het kader van methodiekoverdracht werken we al enkele jaren samen met de opleiding Culturele Maatschappelijke Vorming (CMV) aan de Hogeschool Rotterdam. Alle tweedejaars studenten leren in een module van tien weken de basisbeginselen van het Theater van de Onderdrukten. Twee studenten die deze module gevolgd hadden werden dusdanig enthousiast en zijn daarom in hun derde leerjaar teruggekomen om voor vier dagen per week stage te lopen bij Formaat. Hun taken bestonden uit het assisteren van Jokers op de vloer, werkzaamheden voor het bedrijfsbureau en het schrijven van verslagen en opdrachten voor de Hogeschool Rotterdam. Hoewel de combinatie van deze taken soms zwaar bleek, was het voor zowel de studenten als Formaat een prettige en leerzame samenwerking.

ONDERZOEKSSTAGE VU

Vanuit andere werkvelden komen ook stagiaires. Dieuwke Wieringa was een derde stagiaire en kwam vanuit de opleiding '*Management, Policy Analysis and Entrepreneurship in Health and Life Sciences*' aan de VU in Amsterdam. Ze heeft op ons verzoek als afstudeerproject een wetenschappelijk onderzoeksinstrument ontwikkeld om de effectiviteit van onze Theaterateliers op de deelnemers inzichtelijk te maken. Als leidraad diende daarbij een interview dat Dieuwke had gedaan met Luc Opdebeeck. Inmiddels loopt er een pilot om het instrument te testen en aan te scherpen, zodat het in de nabije toekomst organisatiebreed geïmplementeerd kan worden.

WERKERVARINGSPLAATS

De Theaterateliers zijn voor Formaat ook een opleidingsactiviteit voor nieuwe Jokers. Bij elk Theateratelier assisteert een aspirant-Joker de Joker. Jaarlijks heeft Formaat drie à vier plaatsen beschikbaar voor mensen die zich willen verdiepen in het Joker-vak. Dat zijn over het algemeen mensen die bij ons de Opleiding Participatief Drama hebben gevolgd en praktijkervaring op willen doen.

VOORUITBLIK

Gedurende het seizoen 2012-2013 zullen er weer nieuwe stage- en werkervaringsplaatsen worden ingevuld. Formaat heeft hiervoor contact met diverse partijen: Hogeschool voor de Kunsten Utrecht, Hogeschool Rotterdam, InHolland, Universiteit van Amsterdam, et cetera. Ook zal een stagiaire vanuit Dramatherapie haar afstudeerstage volbrengen bij Formaat.

2 ACTIVITEITEN MET JONGEREN

Bij Formaat staan mensen centraal die zich in een achterstandspositie bevinden. Ook als het gaat om jongeren richt Formaat zich op diegene die zich in een achterstandspositie bevinden. Dit zijn jongeren die maatschappelijk minder kansen hebben dan hun leeftijdsgenoten. Formaat zet theater in als middel om jonge mensen de kans te geven om hun eigen visie op de realiteit te ontwikkelen, ideeën te ontwikkelen om die realiteit (waar nodig) zelf te veranderen, en te repeteren voor die verandering. Daarnaast biedt theater jongeren de mogelijkheid om in dialoog te treden met elkaar en met de samenleving.

Formaat speelt Forumtheatervoorstellingen waarin het publiek wordt uitgenodigd om in te springen op de scènes; leerlingen kunnen proberen om het verhaal anders te laten aflopen. Formaat verzorgt ook workshops in de klas rondom elk gewenst maatschappelijk thema of kan in een productiegericht traject met leerlingen een Forumvoorstelling maken.

Projecten voor jongeren vielen dit seizoen uiteen in drie verschillende werkvormen:

- Forumtheater over alles wat je niet wilt maar toch doet: 'Under Pressure';
- Theater met jongeren (en een gedeelte specifiek met meiden) uit de wijk Delfshaven;
- Workshops in de klas over groepsdruk, alcohol, drugs en geld/schulden.

Totaal aantal uitgevoerde activiteiten: 130

2.1. FORUMTHEATER IN HET ONDERWIJS

Formaat speelt sinds de oprichting in 1999 Forumtheater in het onderwijs. Forumtheater is de bekendste werkvorm van Participatief Drama. Eerst wordt een conventioneel theaterstuk gespeeld waarin één of meerdere hoofdpersonen keuzes maken waar het publiek het niet mee eens is. Het stuk loopt namelijk niet goed af. In het tweede deel van de voorstelling mag het publiek via interventies op toneel proberen om het stuk anders te laten aflopen. Forumtheater wordt overal op de wereld gespeeld; wetenschappelijk onderzoek heeft aangetoond dat toeschouwers ook in de realiteit vaker op zoek gaan naar alternatieven voor bepaalde keuzes die zij maken. Een door Formaat uitgevoerd onderzoek liet zien dat 85% van de jongeren vindt dat Forumtheater - onder bepaalde voorwaarden - zin heeft. Een van de door jongeren genoemde voorwaarden is, dat zoveel mogelijk leerlingen van een school eraan meedoen.

De afgelopen 13 jaar zijn door Formaat bijna 900 voorstellingen gespeeld met meer dan 60.000 deelnemers. Daarin werden thema's behandeld als: racisme, morele keuzes, geweld, emancipatie, overlast,

strafbaar gedrag, alcohol, drugs- en gameverslaving, groepsdruk en pesten. De voorstellingen waren prikkelend, theateraantrekkelijk en leverden veel materiaal en inzichten op voor leerlingen én leerkrachten. Ook werden deze voorstellingen op ouderavonden gespeeld om opvoedingsvraagstukken bespreekbaar te maken.

Elk tournee gaat gepaard met nieuwe stappen, zowel inhoudelijk als methodisch. Dat is ook nodig, omdat de wereld van jongeren zich razendsnel ontwikkelt. Onze theaterproducties zijn steeds meer tot artistieke en pedagogische hoogstandjes verworden. Leerlingen zitten 30 tot 40 minuten ademloos te kijken, ook de leerlingen die in een gebruikelijk klas maar 5 minuten achtereen kunnen opletten. De interactie met het publiek na de voorstelling ondergaat doorlopend methodische en didactische aanpassingen. Formaat is een lerende organisatie die theater als levend middel hanteert om maatschappelijke thema's aan de orde te stellen.

2.1.1. Under Pressure

De Forumtheatervoorstelling 'Under Pressure' werd in 2009 geregisseerd door Luc Opdebeeck en de uit Colombia afkomstige en in de V.S. woonachtige Hector Aristizábal. Wat Hector meebracht is zijn ervaring met het werken met gangs in Los Angeles. Bij deze gang is extreme groepsdruk zichtbaar is. De ervaring van Hector, samen met de expertise van de Formaat, gaf 'Under Pressure' zowel inhoudelijk als methodisch een voorbeeldfunctie, ook in het buitenland. Het verhaal van de voorstelling was gebaseerd op het idee dat het leven van veel jongeren onder druk ('*under pressure*') staat, waardoor ze tot extreme uitingen kunnen neigen. In september en oktober 2011 ging het artistieke team, die inmiddels meer dan 120 voorstellingen gespeeld had, opnieuw 5 dagen de repetitieruimte in. De voorstelling werd aangepast aan de actualiteit en opgedane ervaringen werden in de voorstelling verwerkt. Hierdoor kwam de voorstelling nog dichterbij de belevingswereld van de jongeren te staan.

'Under Pressure' volgt de lotgevallen van Sil (15), Bram (15) en Jim (16). Sil woont bij haar streng gereformeerde vader en is verliefd op Jim. Jim is net uit het internaat terug en woont bij zijn strenge moeder en nieuwbakken stiefvader. Bram is gameverslaafd en woont bij zijn vader die hem verwaarloost omdat hij een drukke baan heeft. Alle drie maken zij keuzes waardoor de druk op hen steeds verder toeneemt. Aan het slot van het stuk drinkt Sil zich in coma, wordt Jim gezocht door de politie en heeft Bram zijn game verloren.

TERUGBLIK

In het afgelopen seizoen speelde 'Under Pressure' de laatste 57 voorstellingen van de driejarige tournee, waarbij 2.900 leerlingen deelnamen aan de voorstellingen. In verhouding met andere jaren werden veel voorstellingen gespeeld in het praktijkonderwijs (33%). De overige voorstellingen speelden we voornamelijk op VMBO scholen en in Cluster 3

en 4 onderwijs. In 3 jaar tijd speelde 'Under Pressure' 190 voorstellingen en hebben bijna 10.000 jongeren deze productie gezien.

Gedurende de tournee ontdekte het team nieuwe participatieve werkvormen die de dialoog rondom de voorstelling verder verdiepten. De thema's die in het interactieve gedeelte behandeld werden, waren heel divers. Zoals kenmerkend is voor de werkwijze van Formaat, is er gedurende het gehele proces geen definitieve antwoorden gegeven maar slechts een dialoog aangewakkerd. De dialoog die tijdens en na de voorstelling plaatsvindt, gaat om het bespreekbaar te maken van verschillende thema's. Voor de leerlingen die 'Under Pressure' hebben gezien stonden de volgende thema's centraal:

Het overmatig gebruik van alcohol, zo komt comazuipen steeds vaker voor. Weinig leerlingen zijn zich bewust van de consequenties van comazuipen voor de gezondheid en het leervermogen. Die gevolgen werden door het personage Sil in de voorstelling duidelijk naar voren gebracht wat voor veel leerlingen een *eye-opener* was. Het drinken van alcohol is voor sommige groepen jongeren een feit. De dialoog ging dan voornamelijk over het kennen van je grenzen en het durven aangeven daarvan. Veel leerlingen lijken dat op het podium gemakkelijk te kunnen, maar in de praktijk blijkt dat vaak veel lastiger. Een aangrenzend thema is het hebben van onveilige seks, zoals een leerling verwoordde: "als je verliefd bent, doe je soms dingen die je beter niet kan doen, zodat je ineens de morning-after pil nodig hebt".

Het personage Bram is herkenbaar. Met de leerlingen wordt onderzocht waar de grens ligt tussen regelmatig een game spelen en echt verslaafd zijn. Veel jongeren zijn van mening dat Bram meer echte vrienden zou moeten hebben, in plaats van alleen vrienden op internet. En alhoewel het merendeel van de leerlingen eerlijk toe geeft dat ze zelf misschien niet zo snel vrienden met Bram zouden worden ("want het is mijn type niet"), zijn er ook een paar leerlingen die zich daadwerkelijk aanbieden als vriend en vinden dat je als klasgenoot verantwoordelijkheid draagt om te zorgen dat een persoon als Bram zich niet eenzaam voelt.

Aan de hand van de voorstellingen komen de leerlingen aan met persoonlijke verhalen. Een ander thema is joyriding en zo deelde één van de leerlingen: "ik zou die auto nooit instappen want ik heb zelf ooit een ongeluk gehad en dat wil ik echt niet nog een keer" en: "echte vrienden dwingen je nooit om iets te doen". Daarentegen staat dat voor veel leerlingen de drang naar avontuur en plezier vaak sterker weegt dan de risico's die de situatie met zich meebrengt.

Ook vragen gericht op ouders hebben een belangrijke plek. Hoe ga je om met je stiefvader die je eigenlijk liever niet in huis hebt? Veel leerlingen herkennen de stiefvader uit de voorstelling. De manier waarop je met een stiefvader om kan gaan, zo bleek uit de reacties van de leerlingen, is heel verschillend. De meeste leerlingen zijn van mening dat een stiefvader niet moet proberen om je vader te spelen. Via het thema ouders wordt er een brug geslagen naar andere thema's. Zo gaan leer-

lingen die inspringen in de voorstelling het gesprek aan met de racistische vader van Sil en proberen hem op andere gedachten te brengen.

Reacties van leerkrachten en leerlingen

Veel voorkomende reacties zijn: "hier probeer ik al het hele schooljaar aandacht voor te krijgen en jullie krijgen het in anderhalf uur voor elkaar".

Leerlingen hebben vaak de volledige anderhalf uur aandacht voor de voorstelling. In het Cluster 4 en in het Praktijkonderwijs is dat uitzonderlijk. Voor sommige leerkrachten is het een *eye-opener* om mee te maken hoe geconcentreerd en serieus de leerlingen met de onderwerpen van de voorstelling omgaan.

Een paar citaten van leerkrachten en leerlingen die kenmerkend zijn voor 'Under Pressure':

"De leerlingen hebben genoten van de voorstelling en bleven betrokken tot het einde."

(Leerkracht op een Praktijkschool)

"Zelfs mijn doorgaans kritische collega's konden alleen maar lovende woorden uitbrengen."

(Leerkracht op een Praktijkschool)

"De leerlingen en het personeel waren laaiend enthousiast!"

(Leerkracht op Cluster 3 en 4 onderwijs)

"Heel leuk, en uitnodigend voor onze doelgroep."

(Leerling op Cluster 3 en 4 onderwijs)

"De discussies van het nagesprek waren erg inhoudelijk, en de leerlingen namen fanatiek deel hieraan, super!"

(Leerkracht op een VSO-school)

"Wat knap hoe een paar mensen met zoveel rollen een duidelijk, en voor leerlingen herkenbaar, stuk neer kunnen zetten. Ook het nagesprek was erg goed."

(Leerkracht op een Praktijkschool)

"Jullie slagen erin om positief te blijven, ondanks veel negativiteit onder de leerlingen. Ik heb de stemming om zien slaan."

(Leerkracht op een VMBO-school)

"We krijgen wel eens voorlichting hierover, maar dit blijft tenminste hangen."

(Leerling op een VMBO-school)

REGISTRATIE

Voor een vollediger overzicht is het projectverslag beschikbaar. Ook is een videoregistratie gemaakt van de voorstelling op het Calvijn College in Rotterdam-Zuid. Deze dvd is te bestellen bij Formaat.

FINANCIERING

'Under Pressure' is mogelijk gemaakt met de steun van Stichting Kinderpostzegels Nederland, Fonds 1818, de Stichting Boschuyzen, het Geheim van Goeree-Overflakkee, de GGD Rotterdam-Rijnmond en de gemeenten Spijkenisse, Aalten, Lisse, Maassluis, Enschede, Oldenzaal, Midden Delfland, Zwolle en de gemeente Arnhem vanuit het project Jeugd en Alcohol.

VOORUITBLIK

Na het succes van 'Under Pressure' is Formaat in 2012 druk met de voorbereidingen voor een nieuwe Forumtheaterproductie voor middelbare scholen. Thematisch verschuift de aandacht, er spelen nu immers andere zaken dan een aantal jaar terug. De voorstelling, 'All in', zal gaan over jongeren en de arbeidsmarkt, inkomen en schulden. In een tijd waar de gevolgen van de (economische) crisis voor veel minderbedeelden steeds meer voelbaar wordt, wil Formaat een bijdrage leveren aan het integreren van schuld-, geweld- en pestpreventie in het onderwijs. Zoals gebruikelijk bij Formaat wordt theater als middel ingezet. Dit is een bijzonder krachtig communicatiemiddel, met name voor mindertaligen in bijvoorbeeld VSO en Praktijkonderwijs.

Enkele samenwerkingspartners in deze productie zijn: HALT-bureaus, De Kredietbank Rotterdam, het NIBUD en Stichting WWJB.

2.2. WERKEN IN DE WIJK

Naast het werken op landelijk niveau werkt Formaat ook op lokaal niveau. De wijk Delfshaven is een wijk met diverse uitdagingen. Formaat nodigde diverse jongeren uit.

2.2.1. Jongerenatelier Delfshaven

In september 2011 - een jaar later dan gepland - startten twee groepen jongeren hun eigen atelier. Dit hadden ze zelf, in samenspraak met Formaat, voor elkaar gekregen. Weliswaar met wat vertraging, maar dat was niet meer dan logisch, want in 2010 waren op allerlei niveaus de effecten van de crisis voelbaar geworden. De deelgemeente schortte de meerjarenplanning op, fondsen heroverwogen hun beleid en werden bovendien geconfronteerd met fors meer aanvragen, o.a. door overheidsbezuinigingen, en allerlei tot dan toe bestaande regelingen op lokaal en nationaal niveau werden afgeschaft.

De crisis en de bezuinigingen dempte geenszins het enthousiasme van de jongeren die zich voor het Jongerenatelier hadden opgegeven. Ook de begeleiders van beide groepen bleven onverkort achter de opzet van het project staan. Formaat heeft dan ook alles in het werk gesteld om het project doorgang te laten vinden. Management en bestuur besloten om de eigen investering van Formaat fors te verhogen. Het Jongerenatelier was een onmisbaar onderdeel van het meerjarenbeleid, dat

gericht was op de verankering van Participatief Drama in de deelgemeente Delfshaven. Gezien de huidige ontwikkelingen lijkt de investering volledig terecht te zijn geweest.

VOORSTELLINGEN

Er werden twee Forumtheaterproducties met jongeren in Delfshaven gemaakt: 'Leuker kunnen we het niet maken' (met een gemengde groep) en 'Diva' (een groep met uitsluitend jonge meiden).

'Leuker kunnen we het niet maken' is een voorstelling over armoede en schulden in relatie tot opvoeding. Hoe gaan ouders en jongeren met elkaar om als er weinig geld is en jongeren toch veel consumptiewensen hebben? Kun je als ouders en kinderen elkaar ondersteunen of zijn er altijd tegengestelde belangen? Hoe kun je samen uit de armoedeval ontsnappen? Hoe word je weerbaar tegen reclame, tegen de verleidingen van op krediet kopen en hoe praat je daarover?

De groep die werkte aan 'Leuker kunnen we het niet maken' is tussen september 2011 en juni 2012 wekelijks bijeengekomen. Zij onderzochten tijdens de workshopsessies - via de technieken van Participatief Drama - de problematiek van jongeren in de wijk rondom armoede. In totaal namen 11 jongeren deel, zowel jongens als meisjes, in de leeftijd van 17 t/m 25 jaar. De vaste kern bestond uit 9 personen, die uiteindelijk de voorstelling 'Leuker kunnen we het niet maken' speelden.

De voorstelling was 9 keer te zien in Delfshaven en Rotterdam Zuid en trok in totaal 475 bezoekers.

'Diva' is een voorstelling over emancipatie, meiden en hun toekomst, rolverdeling tussen mannen en vrouwen en het omgaan met en herkennen van jongens met foute intenties. Wat doe je als je zelf moet werken én het huishouden moet doen en je vriend op de bank zit en ook nog boos wordt als je een opleiding wilt volgen? En hoe bescherm je je tegen mannen die zich serieus voordoen om je voor een (crimineel) karretje te spannen?

De meidengroep kwam vanaf januari 2012 wekelijks bijeen. In de repetities werd ingezoomd op de positie van meiden in de deelgemeente. Aan deze groep namen 15 meiden in de leeftijd van 14 t/m 21 jaar deel, waarvan er 10 tot de vaste kern behoorden en uiteindelijk 7 de voorstelling 'Diva' speelden. De groep meiden was zeer gemengd. Zo waren er, wat betreft niveau, meiden van het praktijkonderwijs tot en met het VWO, en etnisch gezien waren de deelnemers een dwarsdoorsnee van Delfshaven.

De voorstelling was 4 keer te zien in Delfshaven en Rotterdam Zuid en trok in totaal 125 bezoekers.

RESULTATEN

Het publiek van beide voorstellingen was erg betrokken en enthousiast.

Bij 'Leuker kunnen we het niet maken' ontstond er in het publiek een dialoog over uiteenlopende onderwerpen gerelateerd aan armoede. Zoals het aanspreken van elkaar en elkaars koopgedrag, en de schaamte en vertrouwen die daarmee gepaard gaan. En als je in de schulden zit, wie je dan om hulp kan vragen. Daarnaast maakte het delen van persoonlijke verhalen een dialoog los over welke instanties en structuren eigenlijk zorgen dat de armoede in stand blijft, zoals de druk op consumenten. Daarbij kwamen ook meer ethische vragen aan bod, zoals of je mag stelen als je echt honger hebt.

Bij 'Diva' ging de dialoog over het vertrouwen van je vrienden en vriendinnen, en wat je kan doen als ze iets doen of willen wat jij niet wilt, zowel seksueel als bijvoorbeeld je pinpas uitlenen. Daarbij kwam ook de vraag naar boven hoe je je vriendinnen kan aanspreken als jij ziet dat ze in zo een situatie zitten of als je bijvoorbeeld ziet als er sprake is van huiselijk geweld, zonder de vriendschap te schaden. Bij 'Diva' was wederom te zien dat er vanuit de persoonlijke verhalen een gesprek ontstond over maatschappelijke thema's, in dit geval emancipatie; wat is een goede verdeling in het huishouden en met hoeveelheid werk? Een oudere vrouw uit het publiek reageerde: "het lijkt wel of er niets veranderd is de afgelopen decennia. Hiervoor streed ik ook als jong meisje".

De reacties van het publiek zijn doorgespeeld aan instellingen die zich beleidsmatig met thema's als armoede, opvoeding en meidenemancipatie bezighouden.

FINANCIERING

Het Jongerenatelier werd gefinancierd door het Skanfonds, Laurensfonds, Volkskracht, VSBfonds en de deelgemeente Delfshaven.

VOORUITBLIK

Het welzijnswerk van de deelgemeente Delfshaven zal vanaf 1 juli 2013

worden aanbesteed. De aangekondigde aanbesteding is een gevolg van een mislukte fusie tussen verschillende organisaties in de welzijnssector. In de aanloop daartoe komt het Jongerenatelier in aanmerking voor een overbruggingssubsidie. Daarmee zou vooruitgelopen worden op een structurele inbedding van het werk van Formaat met jonge, volwassen en oudere bewoners. De aanvraag die daartoe in 2010 bij de deelgemeente werd ingediend, zou in dat geval - weliswaar in een iets andere vorm, namelijk via een aanbesteding i.p.v. een budgetsubsidie - gehonoreerd worden.

De fondsen die aan de ontwikkeling van het Jongerenatelier hebben bijgedragen, hebben dus het verschil kunnen maken. Er bestaat een goede kans dat het Jongerenatelier een duurzaam onderdeel van het wijkbeleid wordt. Wij zijn de betrokken fondsen hiervoor zeer erkentelijk!

Vanaf januari 2013 gaan het Jongerenatelier en het Meidenatelier samen verder in het Buurtatelier. Er zal een nieuwe Forumtheaterproductie gemaakt worden, wederom gericht op het wonen in de wijk en alles wat daar aan uitdagingen en problemen - anno nu - bij komt kijken, en met een blik op de toekomst van de wijk en van Rotterdam. Deze voorstellingen zullen vanaf april 2013 minimaal 10 keer te zien zijn in Rotterdam.

2.3. WORKSHOPS IN DE KLAS

Het doel van deze workshops is het vergroten van bewustwording en het leren inzien van de consequenties van risicovol gedrag. Met de leerlingen wordt gewerkt rondom thema's als: groepsdruk, alcohol, drugs en geld/schulden. Voor deze workshops worden de volgende methodieken toegepast: SLIMM!, Beeldentheater en Forumtheater.

SLIMM! is een workshopmodel dat de groep leerlingen spelenderwijs inzicht geeft in de oorzaken en consequenties van het eigen handelen, en onderzoekt samen wat je kunt doen om gerelateerde problemen in de toekomst te voorkomen. De leerlingen bedenken in de eerste fase een fictief personage dat m.b.t. het thema in de problemen raakt. Denk bijvoorbeeld aan een leerling die in de schulden komt. In de tweede fase wordt onderzocht hoe het probleem van het personage ontstaan is en welke personen daarbij belangrijk waren. De leerlingen maken scènes over het personage en spelen die vervolgens uit. De andere leerlingen kunnen op de scènes inspringen.

Met Beeldentheater kan elk denkbeeldig thema met een groep deelnemers worden behandeld. De techniek kan gebruikt worden voor analyse, strategiebeoordeling en dialoog. Steeds weer blijkt, net zoals bij de uitvoering van 'Under Pressure', dat de leerlingen op hele verschillende manieren naar een zelfde situatie kunnen kijken. Met Forumtheater maken de leerlingen zelf korte Forumscènes rondom het thema waarin het niet goed afloopt met de hoofdpersoon. Vervolgens zoeken de leerlingen alternatieve oplossingen voor de hoofdpersoon onderzoeken.

TERUGBLIK

In 2011-2012 zijn in totaal 12 workshops aangeboden, waarvan zes op het Lentiz Kastanjecollege te Maassluis en zes op de Praktijkschool te Spijkenisse. In totaal was het bereik van deze workshops ruim 140 jongeren in de leeftijd van 14 t/m 16 jaar.

Aan de hand van de reacties en deelname van de participanten trekt Formaat de volgende inhoudelijke conclusies:

- Het merendeel van de leerlingen die aan de workshops deelnamen, vinden de mening van hun ouders belangrijk. Op de vraag: "stel, je beste twee vrienden gaan een middag spijbelen en iets doen wat jij echt heel leuk vindt. Je weet dat je ouders heel boos worden als je spijbelt. Ga je mee spijbelen?" antwoordt het merendeel niet mee te gaan. Ook op de vraag: "ga je blowen of drinken als je weet dat je ouders dat absoluut niet goed vinden?" geeft het merendeel van de leerlingen aan niet te gaan blowen of drinken. Alhoewel het percentage leerlingen die dat wel zou doen hier iets hoger ligt dan bij de eerste vraag.
- De reden waarom leerlingen de mening van hun ouders belangrijk vinden, is zeer uiteenlopend. De ene leerling doet het uit "respect voor mijn ouders" of uit vertrouwen "zij hebben het beste met je voor, zij zijn te vertrouwen en je vrienden niet". Sommige leerlingen luisteren alleen maar naar hun ouders uit angst voor straf: "Als ik stoned thuiskom krijg ik 300 slippers naar mijn hoofd" en: "als mijn ouders erachter komen krijg ik klappen, klaar". Ook religie speelt een rol, voornamelijk Islamitische leerlingen hechten veel belang aan de mening van hun ouders.
- Leerlingen vinden de mening van hun vrienden heel belangrijk. Nog meer dan de mening van hun ouders. Onder druk van vrienden doe je sneller dingen die je misschien liever niet doet, zoals het gebruik van drugs en alcohol.
- Bij de leerlingen heerst een grote onzekerheid over wie je echte vriend

den zijn; "vrienden bestaan niet. Ik lach met ze maar ik vertrouw ze niet", reageerde een van de leerlingen.

- Geld lenen is voor veel leerlingen geen probleem. Ook hier heerst de onzekerheid: "van wie kan je lenen?" Er wordt duidelijk een onderscheid gemaakt tussen echte vrienden en nepvrienden. Voor nepvrienden moet je oppassen ("maar hoe herken je die?"). Reacties waren onder andere: "vriendschap is erg belangrijk maar alleen echte vrienden moet je vertrouwen er zijn ook veel *fakers* tussen al die vrienden" en: "neppe vrienden zijn er alleen voor het geld en zullen je chanteren met geheimen die ze over je weten". Het was interessant om met de leerlingen te onderzoeken wat dan echte vrienden en nepvrienden zijn, en hoe je die herkent.
- Belangrijke thema's die bij de leerlingen spelen zijn seksualiteit en meisjes, want: "voor meisjes doe je alles, zelfs geld stelen". Aan de andere kant is er onzekerheid van meisjes; wat te doen als een jongen seks wil en zij daar nog niet klaar voor is. Ook komt het ongewenst zwangerschap aan de orde: "jongen, als mij dat zou overkomen, dat een meisje zwanger van me was, dan zou ik persoonlijk een fietspomp in haar stoppen en haar leegpompen". Een meisje die deze opmerking hoort reageert: "echt? Kan dat zo?"

RESULTATEN

Het merendeel van de leerlingen geeft aan dat ze de workshops interessant en leuk vonden, zo blijkt uit een reactie van een van de leerlingen: "het is echt goed om op zo'n manier met dit soort onderwerpen bezig te zijn, veel leuker dan dat je het in een boek leest". Een mentor van de Praktijkschool geeft aan dat het heel mooi was om te zien hoe vertrouwd de leerlingen zich voelden tijdens de workshops. Ook heel bijzonder was hoe twee autistische jongeren het heel eng vinden om te spelen, maar het tóch doen en zichzelf daarin overwinnen. Na afloop gaven ze aan dat ze het leuk en leerzaam vonden.

FINANCIERING

De workshops zijn gefinancierd door Praktijkschool Spijkenisse en het Kastanjecollege te Maassluis.

VOORUITBLIK

In het schooljaar 2012-2013 staan de workshops weer op het programma. De geplande scholen zijn in ieder geval: de Werkenrode te Groesbeek, De Praktijkschool te Spijkenisse, St. Jozef Mavo te Maassluis, Praktijkschool Accent te Capelle aan de IJssel en het Develstein College te Zwijndrecht. Ook is er een samenwerking ontstaan met het Hofstadcollege in Den Haag om Participatief Drama technieken over te dragen aan leerkrachten, zodat de leerkrachten zelf met de leerlingen gaan werken. Het inhoudelijke thema van de samenwerking is diversiteit.

Formaat staat midden in de samenleving. In de eerste instantie werken wij met mensen in de marge van de samenleving en slaan een brug tussen verschillende groepen mensen, bijvoorbeeld tussen (verstandelijk) beperkten en 'gewone' mensen, of tussen mensen met psychosociale en psychiatrische problemen en 'gezonde' mensen. Bij de activiteiten keren bepaalde thema's regelmatig terug. Daarnaast is er in de samenleving een aantal nieuwe ontwikkelingen, zoals de uitdagingen die vergrijzing en de groeiende druk op mantelzorg met zich meebrengt. Ook op beleidsniveau zijn er ontwikkelingen: voortdurende bezuinigingen, de groeiende vraag naar burgerparticipatie en de invoering van Welzijn Nieuwe Stijl. Formaat is voorloper met betrekking tot deze ontwikkelingen en groeit mee met deze thema's en ontwikkelingen en bevraagt de consequenties ervan met de brongroepen.

Het afgelopen jaar werd er bij de Theaterateliers gewerkt met mensen met een psychosociale of psychiatrische problemen, bij het Buurtatelier werden uitdagingen en conflicten in de wijk bespreekbaar gemaakt, bij Studio Sterk zagen we verstandelijk beperkten sterker worden en bij het seniorenatelier zagen we senioren opleven. Iedere week zijn er workshops waarin praktijksituaties worden nagespeeld en geoefend. Daarnaast maakte Studio Sterk en het DUNKteam van Formaat afgelopen jaar drie Forumvoorstellingen: 'Studio Sterk speelt Studio Sterk', 'J&B Chérie' en 'De drie biggetjes'.

Ook verzorgde Formaat diverse workshops op studiedagen, sprak op symposia, gaf teamtrainingen en bezocht congressen.

Totaal aantal uitgevoerde activiteiten: 350

3.1. SOCIALE ACTIVERING EN REÏNTEGRATIE

Bij Formaat wordt niet geduwd, wél uitgedaagd. De activiteiten zijn geen traject, maar een kans. Je mag er je mond open doen en zeggen wat jij vindt. Je mag zijn wie je bent en daarin sterker worden. In de Theaterateliers komen mensen tot bloei die eigenlijk besloten hadden om in hun schulp te blijven. De deelnemers worden sociaal en maatschappelijk actief. Het blijkt daarbij dat deelnemers meer activiteiten gaan ondernemen - en met een actievare en mondigere houding uitdagingen tegemoet komen - dan zelfs de begeleiders verwacht hadden. Sommigen nemen op eigen kracht nieuwe besluiten, zoals het vinden een baan of studie, of het starten van therapie.

Een Theateratelier bestaat uit een groep van maximaal 20 mensen die minimaal 6 maanden bij elkaar blijven, plus een instroomgroep van maximaal 12 mensen. Wekelijks wordt een dag gewerkt met Participatief Drama. De Theaterateliers presenteren hun verhalen regelmatig aan publiek, dat bestaat uit zowel de doelgroep als uit professionals, buurtbewoners en beleidsmakers. In het Theateratelier wordt gewerkt

aan persoonlijke ontwikkeling, belangenbehartiging en onderlinge solidariteit. Vanuit het Theateratelier kunnen mensen doorstromen naar het DUNKteam (zie: punt 3.1.3).

3.1.1. Theateratelier Rotterdam-Delfshaven

Het Theateratelier Rotterdam-Delfshaven is gestart in oktober 2007. Het atelier vindt wekelijks plaats in de Werkplaats voor Participatief Drama van Formaat in Delfshaven. In dit project werkt Formaat samen met de regionale zorgaanbieder Pameijer.

TERUGBLIK

In het seizoen 2011-2012 hebben 20 mensen aan de instroomgroep deelgenomen en 17 aan het Theateratelier. De gemiddelde opkomst ligt bij 70% van het maximum aantal deelnemers. Dat getal is hoog, gezien de kwetsbaarheid van deze groep m.b.t. verhuizingen, detentie, psychische problemen en problemen met gezondheid/medicatie. De tweejaarlijkse Open Ateliers waren goed bezocht, we telden bij beide ongeveer 45 aanwezigen. Daarnaast zijn er presentaties voor een breder publiek. Bij de presentatie in december was de belangstelling erg groot, er waren 80 deelnemers. In mei waren dat er 50.

De instroomgroep werkte rond diverse thema's. Voorbeelden zijn: belazerd worden door kennissen, vrienden of familie. En vragen zoals: hoe ga je om met teveel werk en collega's die de kantjes ervan af lopen? Andere thema's waar de Theaterateliergroep zich mee bezig hield zijn: het opnieuw zelfstandig wonen, hoe ga je om met geld (zoals spullen kopen op afbetaling), of je fysiek contact mag hebben met een hulpverlener, wat doe je als je vriendin psychische problemen heeft en wat doe je als je moeder teveel zorg voor haar eigen moeder naar zich toe trekt?

RESULTATEN

Veel van de deelnemers van het Theateratelier hebben last van (faal) angst. Daarnaast hebben ze het idee dat ze in conflictsituaties altijd aan het kortste eind zullen blijven trekken, zeker in de confrontatie met werkgevers, artsen, politie en hulpverleners, maar ook met familieleden en vrienden hebben zij deze ervaringen. Het Theateratelier helpt om mensen sterker te maken. Het effect van het werken met Participatief Drama, zo wordt telkens weer bevestigd, is dat deelnemers bewuste keuzes gaan maken en de gevolgen aanvaarden. Augusto Boal, de grondlegger van het Theater van de Onderdrukten, riep de mensen op om de moed te hebben om gelukkig te zijn. Daarbij hoort ook de moed om fouten te maken en daarvan te leren. Moed hebben betekent dat je ergens bang voor bent, maar het tóch doet.

Wat we zien bij het Theateratelier is dat deelnemers ondernemender worden. Zo is een deelnemster zo enthousiast geraakt over theater dat zij nu ook buiten het Theateratelier cursussen theater volgt. Ze geeft aan dat ze door het spelen van scenes meer van zichzelf kan

laten zien. Een andere deelnemer geeft aan dat hij door te spelen beter Nederlands is gaan spreken, hierdoor heeft hij zijn certificaat Nederlands gehaald en kon hij het vrijwilligerswerk gaan doen wat hij graag wilde. Een andere deelnemer benoemde dat hij beter voor zichzelf kon opkomen omdat hij nu directer kan aangeven als hij het ergens niet mee eens is. Er zijn deelnemers die al vanaf het begin in 2007 naar het Theateratelier komen. We hebben hen zien groeien en sterker zien worden. Niet alleen mentaal maar ook fysiek, door de oefeningen en spellen veranderen houding en uithoudingsvermogen. Dit jaar zijn er twee deelnemers verdergegaan. Eén voelt zich fysiek en mentaal zo sterk dat hij werk heeft gevonden. De ander wilde andere activiteiten gaan ondernemen en richt zich nu op muziek.

In het algemeen geven deelnemers aan dat ze het contact met andere deelnemers belangrijk vinden. De lunch, als onderbreking van het Theateratelier, wordt als belangrijk moment ervaren. Deelnemers vormen steeds meer een eigen netwerk, ze nodigen elkaar bijvoorbeeld uit voor (creatieve) activiteiten en verjaardagen.

FINANCIERING

Het Theateratelier Rotterdam-Delfshaven wordt gefinancierd door de GGD Rotterdam-Rijnmond.

VOORUITBLIK

De activiteit loopt door in het seizoen 2012-2013.

3.1.2. Theateratelier Rotterdam-Zuid

Het Theateratelier Zuid is gestart in oktober 2010 in samenwerking met Pameijer; het was een *spin-off* van het project Streveldswijk, waarin met bewoners van de gelijknamige gebruikers-BW een productie werd gemaakt over hoe het is om daar te wonen. Het Theateratelier Zuid staat open voor alle BW-bewoners op Zuid, evenals voor mensen uit de Maatschappelijke Opvang. De deelgemeente Feijenoord, waar de deelnemers wonen en waar het Theateratelier Zuid plaatsvindt, is een wijk met grote achterstanden. Het voorzieningenniveau is onvoldoende voor de behoeften van de bewoners en gaat nog steeds verder achteruit.

TERUGBLIK

In 2011-2012 bleven de deelnemersaantallen van Theateratelier Zuid ongeveer gelijk ten opzichte van vorig seizoen. In totaal namen 25 mensen deel. Het opkomstpercentage ging omhoog van 60% naar 70%. Net als het geval is bij het Theateratelier Rotterdam-Delfshaven, is dat hoog voor een groep waarin veel van de deelnemers te maken hebben met uitdagingen zoals: psychiatrisch verleden, verslaving en vaak ook een verleden met dak- en thuisloosheid. Bij de Open Ateliers was de opkomst net als vorig jaar goed. In de presentaties werden de volgende problemen belicht: medebewoners die zich niet aan afspraken houden, afbrokkelen van de betrokkenheid van begeleiders bij

bewoners en van bewoners onderling, pesten gericht op seksuele geaardheid op een sociale werkvoorziening, vooroordelen ten aanzien van mensen die langdurig werkloos zijn, obstakels die je tegenkomt als je weer aan de slag wilt na langdurige werkloosheid. Het publiek bestond vooral uit mensen die de gepresenteerde problemen vanuit hun eigen leven kenden. Als cliënt, begeleider of manager. Een hoogtepunt was de presentatie over het pesten van een homo op een sociale werkvoorziening. Vrijwel de gehele ploeg begeleiders en cliënten van de desbetreffende werkvoorziening was aanwezig en zocht actief mee naar oplossingen. Bij de eerste presentatie waren 50 geïnteresseerden en belanghebbenden aanwezig, en bij de tweede zelfs 90.

RESULTATEN

De onderlinge betrokkenheid van de deelnemers blijft groeien. Waar mogelijk steunen de deelnemers elkaar. Een van de deelnemers uit een BW maakt een deelnemer uit de wijk wegwijst op de computer. In ruil daarvoor kookt zij één keer per week een maaltijd voor hem. Voor een deelnemer met een zeer kwetsbare gezondheid en grote angst voor de dood schreven en zongen de deelnemers een lied. Ook het uithoudingsvermogen is verder gegroeid en de deelnemers leggen voor zichzelf de lat steeds iets hoger. Zo stond de groep erop dat de presentatie in juni twee keer zo lang moest duren als eerdere presentaties.

In de wekelijkse workshops kwamen deelnemers ook met hele specifieke persoonlijke problemen. Door middel van de Regenboog van Verlangens technieken werden persoonlijke blokkades onderzocht en deels ook overwonnen. Een deelnemer die op zijn woonvorm een laatste waarschuwing had gekregen, omdat hij een verbaal agressieve medebewoner meerdere malen fysiek had aangevallen, slaagde er na het werken rond zijn verhaal in om zijn rust te bewaren en niet meer te handelen vanuit zijn eerste impuls. Hij besloot ook dat hij wilde verhuizen naar een andere BW waar hij zich meer op zijn gemak voelt. Dat is inmiddels gelukt. Deelnemers vanuit een andere BW besloten om alles wat hen dwars zat over het leven in de BW te benoemen en te verwerken in een scène. De begeleiders en de manager van deze BW werden uitgenodigd bij de presentatie. Dit leidde tot het besluit om de omgangsregels op de BW opnieuw vast te stellen in samenspraak met bewoners. Ook heeft één van de deelnemers eind vorig seizoen besloten om zich op te geven voor het aanmeldingstraject van Howie de Harp (een trainingsinstituut voor ervaringsdeskundigen), nadat een deelnemer hiervan op bezoek was geweest bij het Theateratelier Zuid en had verteld over de mogelijkheden.

Een ander bijzonder moment was het bezoek van het DUNKteam aan het Theateratelier Zuid. DUNK speelde 'J&B Chérie' waarin de hoofdpersoon worstelt met ernstige psychische problemen en verslaving. Doordat de deelnemers zich herkenden in de uitdagingen en problemen die in 'J&B Chérie' naar voren kwamen, werden deelnemers veel openhartiger over hun eigen worstelingen. Verschillende deelnemers

gaven aan dat ze door het bijwonen van de wekelijkse workshops meer weerstand weten te bieden tegen hun verslaving.

FINANCIERING

Het Theateratelier Rotterdam-Zuid wordt gefinancierd door de GGD Rotterdam-Rijnmond.

VOORUITBLIK

Het Theateratelier wordt in 2012-2013 voortgezet. Vier deelnemers besloten om zich aan te melden voor het instroomtraject van DUNK in 2012-2013. We streven naar het vasthouden van de gemiddelde bezettingsgraad van 70% en het groeien naar 35 á 40 deelnemers.

3.1.3. DUNKteam

DUNK – “Dig into Underground Knowledge” - oftewel Scoren met Underground Kennis, werd geboren in 2008. Mensen met psychosociale problemen maken producties over knelpunten in de zorg, ze treden op en verzamelen ideeën van het publiek. Die ideeën worden vervolgens voorgelegd aan beleidsmakers om zo de zorg te verbeteren. Het uitgangspunt is dat onder het publiek en de deelnemers veel ondergrondse kennis aanwezig is, die door de Forumtheaterproducties wordt geactiveerd. DUNK was begin 2008 kandidaat voor de Nationale Zorgvernieuwingsprijs en won later dat jaar de Samen Sociaalprijs van de provincie Zuid-Holland. Na een succesvolle tournee in 2009-2010 werd op de slotmanifestaties in Haarlem en Rotterdam het boek ‘DUNK - Implementatie Participatief Drama’ gepresenteerd. Het media-atelier DUNK-TV leverde een aantal videoproducties op. DUNK is vanaf de zomer van 2010 een vast onderdeel van de Theaterateliers. Deelnemers aan Theaterateliers kunnen doorstromen naar het DUNKteam als zij zich verder in Participatief Drama willen verdiepen. Het Theateratelier Haarlem, dat door Roads en Formaat is opgezet en

sinds 2009 zelfstandig door Roads wordt gedraaid, levert ook DUNKers.

TERUGBLIK

Het DUNKteam had in 2011-2012 een druk programma. In de eerste helft van het seizoen stond het spelen van de voorstelling ‘De drie biggetjes’ centraal. In de tweede helft van het seizoen werd de productie ‘J&B Chérie’ gemaakt en gespeeld. Verspreid over het jaar werden 8 workshops gegeven waarin cliënten, begeleiders, managers, beleidsmakers en studenten kennis konden maken met Participatief Drama, DUNK en de DUNKers. Middels spellen, beeldentheater en korte Forumscènes werd een dialoog op gang gebracht over veelvoorkomende problemen in de zorg en Maatschappelijke Opvang. De workshops vonden plaats in Amsterdam, Den Haag, Gouda, Haarlem, Rotterdam en Utrecht. Daarnaast ging het DUNKteam in juni 2012 voor een week naar Londen voor een intensieve training bij Cardboard Citizens.

DE DRIE BIGGETJES

De Forumtheatervoorstelling ‘De drie biggetjes’ is het eerste deel van het drieluik ‘Eenmaal andermaal verkocht’, geschreven door Adrian Jackson van Cardboard Citizens, een groep die Participatief Drama inzet voor dak- en thuislozen in Londen. Het is een bewerking van het klassieke sprookje waarin de wolf de huisjes van de biggetjes omver probeert te blazen. Alleen deze keer gaat het om drie dakloze biggen die een woning krijgen en proberen om hun leven weer op orde te krijgen. Wat kan er allemaal misgaan, welke wolven liggen er op de loer en welke ondersteuning hebben de biggen nodig? ‘De drie biggetjes’ is tot aan de zomer van 2012 elf keer gespeeld: zeven keer in Rotterdam, drie keer in Den Haag en één keer in Apeldoorn. De laatste voorstelling had als gevolg dat er deelnemers zijn geworven voor het Theateratelier Apeldoorn; door te spelen en activiteiten uit te zetten werft Formaat nieuwe deelnemers en samenwerkingen.

J&B CHÉRIE

Het stuk ‘J&B Chérie’ is, net als ‘De drie biggetjes’, geschreven door Adrian Jackson en is het tweede deel van het drieluik. Alice - het centrale personage in ‘J&B Chérie’ - heeft na een periode van dakloosheid weer een eigen flatje en is helemaal op zichzelf aangewezen. Ze is eenzaam en drinkt om de eenzaamheid te verdrijven. Ze verliest langzamerhand de grip op de werkelijkheid en gaat op zoek naar hulp. Maar wat kun je doen als niemand lijkt te willen luisteren? ‘J&B Chérie’ heeft in 2011-2012 twee keer een try-out en twee keer een première gespeeld in Rotterdam.

RESULTATEN

In 2010-2011 bleek al dat de voorstelling ‘De drie biggetjes’ voor mensen uit de Maatschappelijke Opvang, cliënten én werkers, zeer herkenbaar is. Dit is bijvoorbeeld te merken bij de verhalen die loskomen gedurende het inspringen op de scène waarbij het Verstandige Varken-tje, dat in een reïntegratietraject zit en zich keurig aan de regels houdt, onderdak biedt aan zijn oude maten. Het feit dat mensen, nadat ze uit hun woning gezet zijn, terug moeten vallen op ‘lotgenoten’, is een gevolg van het terugdraaien van de hulpverlening. Eén crisissituatie trekt daardoor vaak meerdere mensen tegelijk naar beneden. Een andere belangrijke constatering was dat juist cliënten enorm actief meedoen met de voorstelling en de workshops. De ondergrondse kennis die bij hen aanwezig is over hun leven, hun knelpunten en de oplossingen die zij naar voren brengen, zijn voor de zorg- en hulpverlening van onschatbare waarde. De dialoog tussen cliënten, werkers en managers is productief en zinvol. De Forumtheatervoorstelling ‘J&B Chérie’ raakt mensen in hun hart. Een oud-hulpverlener in het publiek was zo geraakt door de voorstelling en de interactie in het tweede gedeelte dat ze besloot om haar oude beroep weer op te pakken. Omdat ze dat verschil weer wil kunnen maken dat een hulpverlener kan maken voor iemand in psychi-

sche nood. Daarnaast ontstond in de Theaterateliers, naar aanleiding van de voorstelling, meer openheid over onderwerpen als verslaving, eenzaamheid en psychoses. Zo vertelde een van de deelnemers dat ze lang geleden in haar wanhoop hetzelfde had gedaan als Alice doet aan het eind van het verhaal: ze had haar eigen flat in brand gestoken. Jarenlang had ze er niet over gepraat of nagedacht, maar nu kwam alles weer naar boven. Dat was in eerste instantie heftig, maar een paar weken later vertelde ze: “ik heb dat laatje nu op kunnen ruimen en dat geeft enorm veel rust”.

Bij Cardboard Citizens in Londen volgde het DUNKteam een training. Dit betekende veel voor DUNK als team en voor de persoonlijke ontwikkeling van de DUNKers. Het DUNKteam groeide dichter naar elkaar toe. En door een week lang zo intensief bezig te zijn, ver van huis, deden deelnemers belangrijke ontdekkingen over zichzelf en elkaar. Een van de deelnemers ontdekte dat hij best een week zonder softdrugs kon. Hij besloot thuis om drastisch te gaan minderen. Een andere deelnemer voelde zich door de erkenning van haar creatieve talenten zo gesterkt dat ze eenmaal terug in Nederland vaart zette achter de start van een eigen creatief bedrijfje dat inmiddels een succesvolle start heeft gemaakt.

VOORUITBLIK

In de herfst van 2012 stromen er weer deelnemers van de Theaterateliers in bij DUNK. Instromers zorgen voor een dubbele cast van de voorstellingen en er wordt een start gemaakt met het derde deel van het drieluik ‘Eenmaal andermaal verkocht’, ditmaal de voorstelling ‘Altijd hetzelfde liedje’, wederom geschreven door Adrian Jackson. Er staan in het seizoen 2012-2013 10 voorstellingen van ‘De drie biggetjes’ en ‘J&B Chérie’ gepland.

3.2. EMPOWERMENT EN DIALOOG

Mensen met een verstandelijke beperking zijn relatief weinig zichtbaar in de samenleving. Ze wonen vaak bij elkaar in beschermde woonvormen en komen zelden spontaan in contact met mensen zonder beperking. Dat is jammer, want veel mensen met een beperking zijn heel goed in staat om tot op zekere hoogte zelfstandig te participeren aan de samenleving, op hun eigen manier. Dit wordt door de buitenwereld niet altijd gezien, waardoor deze scheiding blijft bestaan.

Het afgelopen jaar is gebleken dat mensen met een verstandelijke beperking baat hebben bij een wekelijkse ontmoetingsplaats waar ze theateroefeningen kunnen doen, verhalen kunnen delen, relevante thema's kunnen bespreken en uitspelen, mogen praten over hun onzekerheden en vragen, en samen lol kunnen hebben. Participatief Drama is een uitstekend middel om met deze groep mensen thema's bespreekbaar en inzichtelijk te maken en deze onderwerpen samen te analyseren.

3.2.1 Studio Sterk

Studio Sterk is een theateratelier voor mensen met een verstandelijke beperking, en bestaat in de huidige vorm sinds maart 2011. In het afgelopen seizoen zijn opmerkelijke resultaten geboekt.

EMPOWERMENTGROEP

De Empowermentgroep werkt wekelijks aan spellen, samenwerking en het bespreken van onderwerpen die deelnemers bezighouden. Onderwerpen en werkvormen die gedurende het afgelopen jaar aan de orde zijn geweest, zijn onder andere: Beeldentheater, improviseren, het overliden van een ouder, het maken van een lied op basis van een gedicht van een van de deelnemers, emoties, werken met kostuums, je grootste droom uitspelen, dansen, afscheid nemen en het vertellen en uitspelen van je eigen verhaal door middel van de Open Cirkel techniek.

In het afgelopen seizoen is het aantal vaste deelnemers gegroeid van 8 naar 12. In totaal hebben 15 mensen gedurende een langere periode meegedaan aan de Empowermentgroep. Een aantal van hen is doorgestroomd naar werk of een opleiding. Eén van de hoogtepunten was op 29 februari 2012, toen er bij een Open Studio maar liefst 72 gasten aanwezig waren.

DIALOOGGROEP

In de Dialooggroep zitten deelnemers die theater komen spelen over onderwerpen die mensen met een verstandelijke beperking belangrijk vinden. Naar buiten treden met deze scènes en de dialoog hierover op gang brengen is het expliciete doel van de Dialooggroep. Voorbeelden hiervan zijn 4 workshops op locaties van Pameijer voor en met be-

woners, een workshop over vervoersproblemen met 40 taxichauffeurs van de RTC, en als klap op de vuurpijl de voorstelling 'Studio Sterk speelt Studio Sterk' in Theater 2 Hondjes in Hellevoetsluis.

De Dialooggroep is gestart met 6 vaste deelnemers, en dit is met enkele wisselingen uitgebreid naar 8. In het afgelopen jaar is onder andere gewerkt aan: diverse vormen van speltraining, diaserie, Beeldentheater, omzetten van dia's in scènes, repeteren van verschillende scènes, inventariseren van onderwerpen voor nieuwe scènes, improvisatie, en het oefenen met uitleggen van spellen tijdens externe workshops.

RESULTATEN

De mensen uit de Empowermentgroep geven aan dat de deelnemers zich op hun gemak voelen en dat ze graag aanwezig zijn bij de workshops. Bij veel deelnemers is enige vorm van persoonlijke groei geconstateerd in het afgelopen jaar. Daarnaast zijn methodische effecten geconstateerd op de volgende vlakken: zelfstandigheid, creativiteit, fysieke oefening, delen en uitspelen van verhalen, succeservaringen, en uiten van negatieve emoties.

De Dialooggroep heeft in het eerste jaar al enorm veel gepresteerd en we zien een nog veel grotere potentie voor de toekomst. Er zijn in deze groep zelfs nog meer methodische effecten geconstateerd dan bij de Empowermentgroep. Naast de bovenstaande effecten, is er ook een uitwerking op de sociale status, bewustwording, zelfvertrouwen en groei in acteerprestaties.

STUDIO STERK OP DE ZUID-HOLLANDSE EILANDEN

Aangezien het voor de meeste cliënten op de Zuid-Hollandse Eilanden te ver is om elke woensdag naar Rotterdam te komen, is Formaat gevraagd om een tijdelijke *spin-off* van Studio Sterk naar de Zuid-Hollandse eilanden te laten komen. Hierbij hebben we op verschillende plaatsen onderwerpen geïnventariseerd die specifiek op de Zuid-Hollandse Eilanden spelen. Deze hebben we omgezet in een voorstelling die gepresenteerd is met spelers uit de Dialooggroep op 29 juni in Theater 2 Hondjes in Hellevoetsluis. De voorstelling ging over discriminatie, lastig gevallen worden op straat omdat je er anders uit ziet, vriendschappen sluiten en behouden, en mee moeten komen in het snelle tempo van de maatschappij.

De voorstelling had ruim 150 bezoekers en was een daverend succes. Er zijn dan ook verzoeken gekomen om de voorstelling vaker te spelen.

FINANCIERING

Studio Sterk wordt gefinancierd door het VSBfonds, Pameijer en Formaat.

VOORUITBLIK

Gezien de belangstelling voor de Empowermentgroep ziet het er naar uit dat we in het komende seizoen het maximale aantal van 15 deelne-

mers zullen halen. Er zal in elk geval aandacht besteed worden aan het bespreken en begrijpen van pictogrammen met emoties, een verdieping van de Open Cirkel techniek, en het inzetten van andere kunstvormen bij het vertellen van eigen verhalen. De Dialooggroep streeft in het seizoen 2012-2013 naar 10 tot 12 vaste deelnemers, die allen getraind zijn voor het geven van externe workshops en/of het spelen van de voorstelling. Daarbij zal, vanuit alle nieuwe verhalen, thema's en ontwikkelingen, ook dit jaar worden gewerkt aan het ontwikkelen van nieuwe scènes. In het komende seizoen worden er naast de Open Studio's minimaal 5 workshops en voorstellingen op locatie worden gespeeld. De eerste staat gepland op 25 januari 2013 in Theater Zuidplein.

3.3. WERKEN IN DE WIJK

Sinds medio 2007 heeft Formaat een werkplaats in Delfshaven. De Werkplaats voor Participatief Drama is inmiddels een bekende plek in de wijk geworden. Door gesprekken met wijkinstellingen bleek er een grote behoefte te zijn aan participatie van jongeren, waardoor we van start gegaan zijn met verschillende projecten met zowel jongeren als volwassenen in de wijk. Tijdens de presentaties van Agenda Delfshaven 2020, een wijkgericht project met jongeren in 2009-2010, werd duidelijk dat de dialoog tussen verschillende groepen in de wijk van groot belang was. Er zijn veel kleine gemeenschappen in de deelgemeente die weinig met elkaar in contact zijn. Door het gebrek aan dialoog ontstaan er vooroordelen en spanningen. Formaat is daarom in 2010 begonnen met het Buurtatelier, waarin middels Participatief Drama dialoog tussen de diverse bewoners van Delfshaven op gang gebracht wordt. Ook is er sprake van achtergestelde bevolkingsgroepen in de wijk waar die problematiek zo schrijnend is dat zij een eigen plek nodig hebben om hun verhalen te delen en uit te spelen, zo kwam in punt 2.2.1 al naar voren dat er een atelier is opgericht specifiek voor jonge meiden, die uiteindelijk de voorstelling 'Diva' hebben gemaakt.

3.3.1. Buurtatelier

Het Buurtatelier is een gemêleerde groep, bestaande uit 15 bewoners uit Delfshaven. Het Buurtatelier streeft ernaar een interactieve muurkrant in de wijk te zijn waarin actuele, dagelijkse problemen door middel van Forumtheater bespreekbaar worden gemaakt.

TERUGBLIK

In gesprekken met bewoners rondom de eerste Forumtheatervoorstelling, 'Je kan er niet omheen', die werd gespeeld gedurende het seizoen 2010-2011, kwam het thema armoede naar boven. Armoedebestrijding is één van de prioriteiten van de deelgemeente Delfshaven en ongeveer een kwart van de bewoners in Delfshaven leeft op of rondom de armoedegrens. Daarom is het een uitermate geschikt onderwerp om

mee aan de slag te gaan. In het najaar van 2011 is de voorstelling 'Leuker kunnen we het niet maken' gemaakt en deze voorstelling vertelt het verhaal van de familie van Schie. Vader Rob raakt zijn baan kwijt waardoor nieuwe keuzes gemaakt moeten worden. De twee puberende kinderen kunnen zich niet aan de nieuwe financiële situatie aanpassen. Er worden keuzes gemaakt die de familie steeds verder in de financiële problemen brengen. Het gebrek aan onderling contact zorgt er voor dat de voorstelling eindigt in een dramatisch kerstfeest. Zoals gebruikelijk krijgt het publiek de kans om in te springen en ideeën en oplossingen te opperen. De voorstelling is 5 keer gespeeld in de wijk. Gezien het succes van de voorstelling en de belangstelling vanuit andere deelgemeentes is de voorstelling in de zomer van 2012 in reprise gegaan, zowel in Rotterdam West als Rotterdam Zuid is de voorstelling nog 4 keer gespeeld. Elke keer dat de voorstelling is gespeeld was er herkenning van de situaties bij veel van de bezoekers.

Enkele kenmerkende reacties op de voorstelling zijn:

"Armoede is hier onzichtbaar door schaamte. Er zijn veel soorten armoede. Armoede is hier anders dan in Afrika, maar het is er wel. En het feit dat zoveel mensen armoede ontkennen werkt de schaamte in de hand."

"Wat weten we van onze burens? Ik weet niets van ze."

"Dit verhaal is precies mijn verhaal. Mijn leven is een kaartenhuis. Als er één ding misgaat dan stort het hele kaartenhuis in elkaar. Mijn grootste nachtmerrie is die onverwachte boete of rekening."

"We zouden tevreden moeten zijn met kleine dingen en kleinere cadeaus. Het materialistische leven heeft ons armoede opgelegd en de groepsdruk onder jongeren werkt daar aan mee."

"Zijn dit buurtbewoners die dit spelen? Echt? Wat knap!"

FINANCIERING

Het Buurtatelier is tot stand gekomen met steun van de Deelgemeente Delfshaven en het VSBfonds.

VOORUITBLIK

Het Buurtatelier start begin 2013 met repetities voor een nieuwe Forumtheatervoorstelling. Ook wordt er weer op gericht om bruggen te bouwen tussen de verschillende groepen in de wijk; tussen oud en jong, tussen minderbedeelden en diegene die het goed hebben, et cetera. Wederom staat thema's centraal die de buurtbewoners belangrijk vinden. Door middel van Participatief Drama gaan we met deze deelnemers situaties onderzoeken waarin deze thema's naar voren komen. Deze voorstellingen zullen van april – juli 2013 op verschillende locaties in Rotterdam te zien zijn. De productie van decor en kleding, en het verzorgen van de techniek, wordt door de groep zelf uitgevoerd.

3.3.2. Seniorenatelier

Nederland telde in 2011 ruim 2,6 miljoen 65-plussers, en deze groep groeit voorlopig alleen maar. Het is bekend is dat bij senioren vaak schrijnende maatschappelijke problemen spelen. Toch zijn ouderen niet zo zichtbaar in de samenleving; schreeuwen om aandacht is bij de oudere generatie niet gebruikelijk. Om deze verhalen toch voor het voetlicht te krijgen, is in april 2012 het Seniorenatelier van start gegaan. Disc SC&W en Formaat hebben de krachten gebundeld en zijn aan de slag gegaan met acht 55-plussers uit Delfshaven en omgeving om hun ervaringen met ouder worden te onderzoeken. Onderwerpen waren onder andere: verzorgingshuizen, eenzaamheid, ondervoeding en afhankelijkheid. Op 21 juni vond een eerste Open Atelier plaats, waarbij ruim 30 gasten aanwezig waren. Vooral het enthousiasme en de bruisende energie van de deelnemers viel hierbij op.

FINANCIERING

Het Seniorenatelier wordt gefinancierd door: Sluiterman van Loo, Laurensfonds, Skanfonds, VSBfonds, Oranjefonds, RCOAK, Volkskracht, Bewoners Activiteitenfonds Delfshaven, Formaat en DISCK SC&W.

VOORUITBLIK

In de tweede helft van 2012 wordt gewerkt aan de voorstelling 'Heb je even voor mij', die begin 2013 tien maal zal worden gespeeld op diverse locaties in Rotterdam. De voorstelling gaat over vraagstukken die senioren nu bezighouden. Onderwerpen zijn: het omgaan met kinderen die het te druk hebben met het eigen leven en daarbij weinig aandacht geven, en het samengaan van afhankelijkheid en ouder worden. Ook meer facilitaire zaken zoals de regels van een verzorgingstehuis of verzekeringen komen aan de orde. Het publiek waar het Seniorenatelier zich op richt zijn uiteraard ouderen, maar daarnaast ook op andere buurtbewoners, mantelzorgers en professionals die met senioren werken. Er zal daarnaast een uitwisselingsbezoek plaatsvinden met een soortgelijk initiatief in Borgerhout, België, om van elkaar en elkaars ervaringen te leren.

3.4. WORKSHOPS

Formaat zet allerlei Participatief Drama technieken in bij workshops. Beeldentheater wordt het vaakst gebruikt, maar ook SLIMM!, MDDM (Morele Dilemma Discussiemethode) en Forumtheater zijn mogelijk; net als de hybride vorm van MDDM en Forumtheater: MDTM (Morele Dilemma Theatermethode). De duur van de workshops varieert van een uur tot een hele week.

TERUGBLIK

Formaat werkt actief samen met Pameijer. Zo zijn in het seizoen 2011-2012 meerdere workshops gedaan bij verschillende afdelingen. Bij de eerste bijeenkomst van de Cliëntenraad en Verwantenraad heeft For-

maat een workshop gegeven waarin de eerste kennismaking plaatsvindt tussen deze twee raden en waar door middel van Participatief Drama onderzocht wordt hoe de samenwerking in de toekomst vorm zou moeten krijgen. Ook is er een workshop Participatief Drama gegeven waarin kandidaat-medewerkers voor het Empowerment team werden getoetst op hun visie rond gelijkwaardigheid. Middels technieken werd vergeleken wat hun visie was en hoe zij aansluiting zagen met de afdeling Empowerment van Pameijer. Als laatste is er een workshop voor het PEP team van Pameijer gegeven. Het PEP team bestaat uit 15 deelnemers met een verstandelijke beperking en 15 deelnemers met een psychosociale achtergrond. In het verleden functioneerden deze twee groepen zelfstandig. De doelstelling van de dag was om gezamenlijk op één lijn te komen.

Bij de teambuildingsdag van Disc SC&W Jongerenwerk Delfshaven Oost werd een workshop Participatief Drama voor 53 professionals gegeven. Deelnemers waren jongeren- en kinderwerkers, management en gebouwbeheer. De groep ging in subgroepen zelf situaties uit hun werk bespreken en in een korte scène presenteren. Daarna kwam de vraag naar voren: "wat kan je doen?"

Op de Conferentie VGR werden ook workshops gegeven. De VGR is een Rotterdamse belangenbehartigingsorganisatie voor mensen met een beperking. De aanwezigen werden verdeeld in 4 groepen van elk 25 deelnemers en kregen elk een workshop Participatief Drama. Per workshop werden enkele kernbeelden verzameld, waarvan de deelnemers vonden dat deze onder de aandacht van beleidsmakers en alle aanwezigen in de zaal gebracht moesten worden. Deze werden in het plenaire gedeelte gepresenteerd, onder leiding van dagvoorzitter Jörgen Raymann. Het publiek kreeg daarbij de kans om te reageren, te bevragen en aan te vullen, zodat er een levendige dialoog ontstond rondom de volgende onderwerpen: toegankelijkheid, veiligheid, informatie, communicatie en bezuinigingen.

Als laatste gaf Formaat twee workshops Beeldentheater op het symposium Herstel RIBW/Kam te Haarlem. De twee workshops werden gedaan met totaal 40 psychiatrische patiënten en hun begeleiders. Aan bod kwam, onder andere, het ideaalbeeld van de relatie tussen cliënt en begeleider.

VOORUITBLIK

Voor het seizoen 2012-2013 staan weer workshops op het programma. In ieder geval staan in de planning: twee teamtrainingen voor InHolland Rotterdam bij het Cluster Social Work, een workshop voor het Platform Levensbeschouwing & Religie in Theater Zuidplein en een workshop bij MOVISIE tijdens een dag over Mantelzorg.

Naast de rol van Formaat als kenniscentrum in diverse regio's in Nederland, is Formaat sinds de oprichting ook internationaal actief. Als een van drijvende organisaties in de internationale beweging van het Theater van de Onderdrukten onderhoudt Formaat contacten met meer dan 250 organisaties en ruim 1000 collega's van over de hele wereld. Daarbij is de website van de internationale beweging (www.theatreoftheoppressed.org) in beheer van Formaat. Dialoog staat centraal bij het werken met Participatief Drama, en het is daarom ook niet verbazingwekkend dat professionals die met deze methodieken werken, in diverse settings - elk met hun eigen kenmerken en uitdagingen - over de hele wereld, baat hebben bij het delen van ervaringen middels internationale uitwisseling. Om deze uitwisseling te verwezenlijken is Formaat een aantal duurzame samenwerkingsverbanden aangegaan.

4.1. E-MOTIVENETWERK

Formaat nam reeds op basis van de projecten 'Outspoken' (een uitwisseling met Jana Sanskriti uit India) en 'The Bitterest Taboo' (een uitwisseling met GTO Maputo uit Mozambique) deel aan het E-Motivenetwerk. Het doel van dit netwerk is het uitwisselen van kennis met organisaties in ontwikkelingslanden. Daarbij staat voorop dat wij in het Noorden kunnen leren van de kennis uit het Zuiden. Toepassing van die kennis in projecten in Nederland is een vorm van onderbouwing voor ontwikkelingsamenwerking: investeren in het Zuiden kan Nederland veel opleveren.

VOORUITBLIK

Met E-motive staat een nieuw samenwerkingsproject 'Grassroots Peacebuilding Through Participatory Drama' op de planning. Gedurende een langdurig traject ligt de focus op de uitwisseling van technieken met

betrekking tot conflicttransformatie. Combatants for Peace uit Israël/Palestina zal in 2013 meerdere workshops en Forumtheatervoorstellingen verzorgen gericht op de verzoening van diverse gemeenschappen in Nederland, die tegenover elkaar zijn komen te staan.

4.2. CARDBOARD CITIZENS

Formaat werkt sinds 2005 samen met Cardboard Citizens uit Londen. Gezamenlijk worden internationale trainingen verzorgd en is er regelmatig uitwisseling tussen de beide groepen. In juni 2012 is het DUNK-team een week naar London gegaan voor een intensieve training in Participatief Drama technieken. (zie punt 3.1.3.) Bij deze training waren participanten uit Portugal, Spanje en Tsjechië aanwezig. Alle deelnemers zitten in een kwetsbare positie. (of hebben te maken gehad met dak- en thuisloosheid)

De internationale samenwerking is in het afgelopen seizoen verder verstrekt doordat Cardboard Citizens en Formaat zich als partners inschrijven op calls vanuit het EIDHR (European Institute for Democracy and Human Rights). Dit jaar ondersteunde Cardboard Citizens en Formaat de partnerorganisaties Arts for Life in Vietnam en AHRDO in Afghanistan. Het is geen uitzondering dat kleine, lokale organisaties in de internationale context geen of weinig ervaring hebben met soortgelijke aanvragen, helemaal in de Engelse taal. Formaat is hierbij betrokken om kleinere partijen de kans te geven op subsidies waarmee de activiteiten van deze organisaties een veel groter bereik krijgen. Met Cardboard Citizens zal in het komende seizoen weer worden ingeschreven op EIDHR calls. Op het programma staan in elk geval aanvragen voor Kroatië en Turkije.

4.3. INTERNATIONALE TRAININGEN

Sinds 2001 geeft Luc Opdebeek internationaal trainingen. In 2005 werd The Power of Dialogue ontwikkeld, waarbij binnen 10 dagen de basis van de methodiek van Participatief Drama kan worden overgedragen. Een van de landen waarin een dergelijk traject heeft plaatsgevonden was Servië (in 2006-2007). Deze technieken krijgen meer voet aan de grond en sinds het seizoen 2009-2010 worden deze internationale trainingen ook door de overige Jokers van Formaat aangeboden.

PAX CHRISTI VLAANDEREN

Formaat trainde in het seizoen 2011-2012 in opdracht van, en in samenwerking met, Pax Christi Vlaanderen een groep vluchtelingen uit o.a. Koerdistan, Wit-Rusland, Syrië en België in het gebruik van Participatief Drama ten behoeve van empowerment. Dit project, genaamd 'Aramir', was een vervolg op het jaar ervoor, waarin de training voornamelijk door medewerkers van Formaat is gegeven. Dit jaar was de insteek dat de training door mensen van Pax Christi Vlaanderen zelf gegeven werd, onder supervisie van Formaat; het doel is immers dat partners van Formaat op den duur de technieken zelfstandig kunnen uitvoeren. Er hebben in augustus en september van 2011 twee trainingsweken plaatsgevonden in Kasterlee, België. De insteek was dat er concrete scènes zouden uitrollen die gespeeld worden voor de eigen achterban.

TERUGBLIK

In totaal hebben ongeveer 40 mensen meegedaan aan de trainingsweken die in samenwerking met Pax Christi Vlaanderen zijn georganiseerd. De eerste week was gereserveerd voor de Koerden. Er werden drie verschillende scènes ontwikkeld over Koerdische vraagstukken, zoals onterecht in de gevangenis terecht komen en de noodzaak om naar een ander land te vluchten (in de Koerdische gebieden in Turkije, Iran

en Syrië), peetsituaties tussen Turkse en Koerdische jongeren in België, en interculturele relaties en bescherming van familie. Naar aanleiding van de scènes werden er discussies in de groep gevoerd over de vraag wanneer je wel of niet actie mag of moet ondernemen, in hoeverre je voor jezelf op mag komen en of geweld al dan niet gerechtvaardigd is.

De indeling van de tweede week verliep anders dan oorspronkelijk gepland. Er waren voornamelijk Belgen aanwezig, met een aantal andere gemengde nationaliteiten (Syrië, Wit-Rusland). De scènes die gemaakt zijn in de tweede week gingen over een verboden liefde tussen 2 jongeren van 2 culturen (Syrië en België), overbescherming door ouders vanwege autisme en de uitbuiting van Poolse arbeiders in de land- en tuinbouw in België.

RESULTATEN

De scène over de verboden liefde is vijf keer gespeeld voor diverse groepen. Het mooiste resultaat van deze weken was wat ons betreft echter het citaat van de deelnemende Syrische vluchteling, die de week afsloot met: "This week has done more for me than 3 weeks of psychiatric hospital!"

VOORUITBLIK

De internationale samenwerking brengt in het seizoen 2012-2013 weer interessante projecten. In september 2012 zal Luc Opdebeek een workshop en seminar verzorgen voor de Laurea University of Applied Arts in Finland en is Formaat vertegenwoordigd op het Mukhtadaha Festival in december 2012, georganiseerd door Jana Sanskriti in India.

5 ORGANISATIEONTWIKKELING

11/12

Formaat is een kenniscentrum met een centrale plek: de Werkplaats. De organisatie is er om de mensen die op de werkvloer staan te faciliteren. De personele verhouding tussen ondersteuning en uitvoering is ongeveer één op drie. In de uitvoering werken vijf Jokers, ondersteund door een team van assistenten, stagiairs en vrijwilligers. Professionele acteurs en gastregisseurs worden op projectbasis ingehuurd.

Wij beschikken over een eigen werkruimte (de Werkplaats) in Rotterdam-West, die vrijwel dagelijks gebruikt wordt. Verder beschikt Formaat over een kleine vrachtwagen voor het vervoer van decor en onze eigen licht- en geluidsinstallatie. Een deel van het werk wordt op locatie uitgevoerd, in ruimtes die door partnerorganisaties beschikbaar worden gesteld of op projectbasis gehuurd worden.

Op het bedrijfsbureau van Formaat in de Havenstaat in Rotterdam Delfshaven werken twee mensen op vaste basis, er zijn flexibele werkplekken en er is een kleine overlegruimte.

Wekelijks ontvangt Formaat ongeveer 160 vaste bezoekers in de Werkplaats. Spelenderwijs wordt een aantal van hen onderdeel van de organisatie. Er wordt meegeholpen met opbouwen en afbreken van decor en tribune, barwerkzaamheden worden gedaan, toiletten worden gepoetst. Mensen staan te popelen om een structurele taak te krijgen, en een aantal van hen heeft intussen een vrijwilligerscontract aangeboden gekregen. Het vrijwilligersbeleid zal in het komende seizoen verder worden aangescherpt.

Voor deelnemers aan onze ateliers en andere projecten wordt het vanaf januari 2013 mogelijk om lid te worden van Formaat. Met dit lidmaatschap krijgen de deelnemers een daadwerkelijke status binnen de organisatie.

5.1. BESTUUR EN BESLUITVORMING

Formaat is een organisatie die werkt met de sociocratische kringorganisatiemethode, dit is een medezeggenschapsmodel dat medewerkers medeverantwoordelijk maakt voor de organisatie. Besluiten worden met consent genomen en binnen aangegeven grenzen kunnen kringen en medewerkers zelfstandig beslissingen nemen. Iedere kring kiest een afvaardiging naar de hogere kring. In de hoogste kring, de Topkring, zit het bestuur van de stichting, de directie en een afvaardiging uit de organisatie. Met deze structuur is het eigenaarschap van alle medewerkers gewaarborgd.

In het voorgaande seizoen heeft Formaat vernieuwing en verjonging van het bestuur ingezet. Frans Berkens, die bijna 10 jaar bestuurslid is geweest, heeft in juni 2012 afscheid genomen. Marianne Douma volgt hem, na 6 jaar lidmaatschap, in januari 2013. De nieuwe voorzitter van

het bestuur is Sjoerd van Gorp, werkzaam bij de Kredietbank bij de Gemeente Breda. Hij wordt vanaf januari 2013 bijgestaan door Peter Kruys en Teana Boston, beide geworteld in Rotterdam met hart en inhoud aan goede zijde.

5.2. FINANCIËEL

De inkomsten van Formaat bestaan jaarlijks voor ongeveer 60% uit omzet en 40% uit projectsubsidies. Daarbij dient te worden aangetekend dat meer dan 80% van de omzet indirect gesubsidieerd is. Hierbij valt te denken aan: scholen met middelen via de Cultuurkaart, zorginstellingen met geoordeelde behandelingsgerichte middelen, wijkbudgetten en fondsmiddelen die door de partnerorganisaties zijn aangevraagd.

Het totaal bedrag aan inkomsten bedroeg in 2011-2012 ruim € 400.000. De omzet is met € 323.000 op gelijk niveau gebleven. Subsidiegelden zijn echter sterk achtergebleven, hetgeen vooral veroorzaakt is door bezuinigingen op gemeentelijk niveau en het afhaken van een grote sponsor door een beleidswijziging. Het tekort hebben we kunnen beperken door investeringen en personeelsuitbreiding op te schorten, het boekjaar per 31 juli 2012 is afgesloten met een klein verlies.

5.3. WERKPLAN

5.3.1. Evaluatie werkplan 2011-2012

JEUGD

Van de 140 geplande dagdelen zijn er 130 uitgevoerd. In het voortgezet onderwijs speelde de voorstelling 'Under Pressure' bijna 60 keer en zijn er 12 Preventiewerkshops uitgevoerd. Een project in het Cluster 3 en 4 onderwijs is helaas uit de programmering gevallen; er was wel belangstelling, maar er waren geen financieringsmogelijkheden. Het project in de wijk met jongeren in Rotterdam Delfshaven heeft volgens plan plaatsgevonden.

VOLWASSENEN

Met in totaal 350 dagdelen aan repetities, workshops en voorstellingen is het aantal iets achter gebleven op de planning van 400. Dit is vooral veroorzaakt door het ontbreken van vervolffinanciering voor het Buurtatelier. Formaat heeft dit project met eigen middelen een beperkte doorstart gegeven. Het Seniorenatelier in Delfshaven is later gestart dan gepland waardoor er minder activiteiten hebben plaatsgevonden en de eerste voorstellingen zullen gespeeld worden vanaf februari 2013. De Theaterateliers in Rotterdam en Studio Sterk zijn geheel conform werkplan uitgevoerd en dat geldt ook voor de *spin-off* van Studio Sterk op de

Zuid-Hollandse Eilanden. De voorstellingen van DUNK zijn in totaal 14 keer opgevoerd, daarnaast heeft het DUNKteam een training gevolgd bij Cardboard Citizens in Londen. Tot slot zijn er 8 workshops en teamtrainingen verzorgd.

MULTIPLICATIE

Het werkplan Multiplicatie is volgens schema uitgevoerd. Opleiding Participatief Drama: 40 cursusdagdelen en 25 cursusdagdelen op maat voor de CMV opleiding Hogeschool Rotterdam. Masterclasses: 8 dagdelen verdeeld over 2 masterclasses. Daarnaast 10 gastlessen op verschillende hogescholen en voor de CALL XL Post-HBO opleiding zijn 5 dagdelen cursus verzorgd.

INTERNATIONAAL

Het werkplan Internationaal is volgens plan verlopen: 20 dagdelen trainingen geven in België voor Pax Christi Vlaanderen.

5.3.2. Werkplan 2012-2013

JEUGD

All In

60 voorstellingen in het voortgezet onderwijs

Preventiewerkshops

10 dagdelen in het voortgezet onderwijs

VOLWASSENEN

Theaterateliers

160 workshops en presentaties

DUNK

40 workshops/ repetities en 10 voorstellingen

Studio Sterk

80 workshops/ repetities en 5 voorstellingen

Buurtatelier Delfshaven

20 repetities en 10 voorstellingen

Seniorenatelier

20 repetities en 10 voorstellingen

Beeldentheater

10 workshops

KENNISCENTRUM

Opleiding Participatief Drama

44 cursusdagdelen

Module Participatief Drama

28 dagdelen voor de CMV opleiding Hogeschool Rotterdam

Masterclasses

8 dagdelen verdeeld over 2 masterclasses

Gastlessen en lezingen

10 dagdelen op verschillende hogescholen

INTERNATIONAAL

Trainingen en workshops

14 dagdelen in Finland en België. Een uitwisseling met Jana Sanskriti in India. 20 dagdelen, en voorbereidingen op, de uitwisseling met Combatants for Peace uit Israël en Palestina.

BIJLAGE ENGLISH SUMMARY

Introduction

Formaat, Workplace for Participatory Drama is an organization that works in different segments of society, both in the Netherlands and abroad. Central in the way of working are the methods of the "Theatre of the Oppressed". These methods are focused on the empowerment of the underprivileged, the contribution to the participation of citizens in society, and the stimulation of dialogue both between individuals and between individuals and the government. Moreover, Formaat aims to increase the awareness of human rights, basic rights, and values and norms.

In 2011-2012 Formaat has executed a large number of activities. Most of these are executed in collaboration with a number of partners, for example Pameijer, a local care institution. This annual report is divided into four parts, referring to the four areas of our work: Center of Knowledge; Activities for youth; Activities for adults; and International Collaboration.

CENTER OF KNOWLEDGE

Recently Formaat has positioned itself more and more as a Center of Knowledge with the aim of implementing, spreading and developing the "Theatre of the Oppressed" methods. This "multiplication" of the work contributes to the quality of working with those that truly matter: those living in the margins of society.

Annual Participatory Drama Training

Formaat offers Annual Participatory Drama Training. This training is for those working with groups, aiming at humanising. There are a total of 9 modules that consist of 36 day parts. The latter two (see below) are new to the next season, 2012-2013:

- Introduction – Focuses on games and Image theatre.
- Forum Theatre – How to make a Forumscene.
- The art of Joking – Central are the skills a Joker needs in front of an audience.

- Moral Dilemma Theatre Method – Translating conflicts in society to moral dilemmas and making these visible.
- Blagg! – Participatory Drama and offending behaviour.
- Rainbow of Desire – A therapeutic application of theatre to make (contradicting) desires and oppressive voices visible.
- Participatory Planning and Evaluation – A module aiming at evaluating projects and plays.
- Playtraining for the Forumactor – The specific skills an actor needs in Forum Theatre. Central are the formulating of will and counter-will.
- The Joker as director – The skills a Joker needs to direct a scene.

In 2011-2012 a total of 33 people took part in one or more modules. Five participants took part in the complete training.

Master Classes of international experts

Formaat was honoured to welcome two more top-Jokers at the workplace at Formaat.

The two master classes were given by Brent Blair (US) – Trauma resolving, with 31 participants and Marc Weinblatt (US) – Weaving Theatre of the Oppressed with Playback Theatre, with 16 participants.

During the next season we have already invited Katy Rubin (US) for a masterclass on building solidarity, both between the participants and between the Joker and the participants; and Chen Alon (Israel/Palestine) on conflict transformation.

Guest Training

The collaboration with Rotterdam Social Work Academy has continued this year. The focus is the application of Participatory Drama to practices of Social Work. Moreover, Formaat has executed a number of workshops, seminars and lectures in the Netherlands.

Luc Opdebeeck is now core-teacher at the Community Arts Learning Lab (CALL) for the course in Social Strength.

Internships

A number of students did their internships and some graduated this year. Formaat is also a place for work experience, thus, a handful of assistant-jokers have contributed to Formaat's work.

ACTIVITIES WITH YOUTH

Last year we worked on three Forumtheatre plays: 'Under Pressure', an existing production which closed our three-year tour, and two new ones: 'It can't be nicer' and 'Diva'.

Under Pressure

We closed our three-year tour with the last 57 shows (of 190 shows in total), after the actors went back into the studio in September and October for 5 days to make the play as apt as possible. Under pressure was directed in 2009 by Luc Opdebeeck and Hector Aristizábal. The experience of Hector with gangs in Los Angeles - where peer pressure is highly visible - was valuable to the process. 'Under Pressure' follows the lives of Sil (15), Bram (15) and Jim (16). Sil lives with her rigidly religious dad and is in love with Jim. Jim just got out of correctional boarding school and lives with his strict mum and newly acquired stepfather. Bram is a computergame addict and lives with his father who is overworked and neglects him. Their choices create more and more pressure. At the end of the play, Sil binges herself into a coma, Jim is wanted by the police and Bram faces game over. In three years time 'Under Pressure' was performed 190 times and reached almost 10.000 young people.

Youth Studio Delfshaven

In the neighbourhood Formaat worked with two groups of young

people: one mixed group, and one with girls. The mixed group collaborated on 'It can't be nicer', as part of the Neighborhood Studio, a play on poverty and debts in relation to parenting. It played 9 times in Delfshaven and Rotterdam Zuid and attracted 475 visitors; 'Diva' is a Forumplay on emancipation, girls, and their future. A large number of popular issues were raised during the play and in the dialogue afterwards. Two examples are: the division of roles between men and women, and the recognition of men with wrong intentions. It played 4 times and reached 125 visitors in total. The dialogue afterwards were always fascinating as the oscillated between personal stories and critical questioning of issues in society.

Workshops in the classroom

Formaat organises workshops to raise awareness on the consequences of risky behaviour. Themes are: peer pressure, alcohol, drugs and money/debts. The methods that are used are Blaggi!, Image Theatre and Forum Theatre. During these workshops the students create a fictional character that gets into trouble. Together they play the scene and try to resolve the ensuing challenges. Two schools participated with each 6 workshops. 141 students were reached between 14 and 16 years old.

ACTIVITIES WITH ADULTS

While Formaat is situated at the heart of society, our main resource groups are those at the margins; the underprivileged. By collaborating with a number of partners Formaat is able to contribute to the wellbeing and health of an ever-increasing number of people, and to build bridges between different parties; between abled and disabled, between young and old, between those with psychosocial problems and the 'sane'. During the season of 2011-2012 Formaat has facilitated

a number of workshops and plays. The three Forum plays are: 'Power Studio plays Power Studio', 'The Three Piglets', and 'J&B Chérie'.

Theatre Studio's

Each week Formaat works with vulnerable groups at the Theatre Studio Delfshaven, with 37 participants divided in two groups, and the Theatre Studio Rotterdam Zuid (since October 2010), with 25 participants. The vulnerability of these groups lies in problems of detention, psychiatric problems, health/medical complications, and/or homelessness. The members often stick around for the following season - as participation in the Theatre Studio's influence their lives - often for the better. Long-time members are invited to the DUNKteam (see below), a production group. The primary goal of a Theatre Studio's is social inclusion. A number of members are inviting each other to celebrations and birthdays. Thus, making the group stronger. Moreover, twice a year we invite stakeholders and potential member to the Open Studio's. This season the attendance was around 450 attendees in total.

DUNKteam

The idea behind DUNK (Dig into Underground Knowledge) is the revealing of 'hidden' knowledge from the participants of workshops and audience during plays. The DUNKteam has worked on issues of homelessness, debts, poverty, bureaucracy and inaccessibility of the care. This season the DUNKteam worked on two Forum plays, both part of a trilogy 'Going once, going twice, sold'. The first is 'The Three Piglets', a play on life after homelessness, the second is 'J&B Chérie', which focuses on the life a woman who gets appointed an apartment after living in care institution, and how she struggles with alcohol abuse. The DUNKteam performs on occasions where clients meet with workers, managers and policy makers. Serious and pressing issues are raised and the audience

looks for viable alternatives. Furthermore, the DUNKteam also facilitated 8 workshops with clients, supervisors, managers, policy makers and students.

Power Studio

Another group Formaat is working with are those with learning and mental challenges. The Power Studio (started in march 2011) is divided into two groups: the Empowerment-group for those recently starting, with 12 participants, and the Dialogue-group for those able to present the issues raised during the workshops, with 8 participants. This year there was also a spin-off at the South-Holland Islands. Techniques that are used are the Open Circle technique, Image Theatre, improvising, et cetera. The Open Studio with more than 70 guests was a well-earned achievement.

Neighborhood Studio

Our Neighborhood Studio is a mixed group of 15 residents living in the Delfshaven district. The issues that are raised are concerning those living in the district. The issues are made into Forum Theatre plays. The play - which was part with young people - called 'It can't be nicer' is about poverty. Around 25% of the residents are affected by poverty. The play has been performed 9 times in the last season. Most of the themes were being recognised by the audience.

Senior Studio

Due to the increase of elderly population in the Netherlands, and the issues around this process, we started a studio for senior citizens in April 2012. The themes of these workshops are: care institutions, malnutrition, loneliness, and dependency. On June 21, the Open Studio had 30 attendees.

INTERNATIONAL COLLABORATION

Formaat is one of the leading organisations in the international Theatre of the Oppressed movement. Formaat keeps contact with 250 organisations and 1000 colleagues from all over the world. The practitioners are benefiting from the exchange that is initiated by Formaat, as learning from different contexts is important.

E-Motive

As part of the E-Motivenetwerk stimulating the dialogue and exchange between North and South, Formaat launched collaboration with GTO Maputo (Mozambique) on the occasion of their 10-year anniversary. The group works with issues around aids/HIV and gender.

International Training

Formaat collaborated on the 'Aramir' project, a training with a group of refugees from Kurdistan, Belarus, Syria and Belgium in using Participatory Drama to raise issues of unjust imprisonment, bullying, possibilities of taking action, and love between individuals of different cultures.

Cardboard Citizens

In June 2012 the DUNKteam went to London for a week to work with Cardboard Citizens, a London-based company working with homeless people. Moreover, Formaat collaborates with Cardboard Citizens on co-writing EIDHR ("European Institute for Democracy and Human Rights") calls, mainly for international groups not familiar with the bureaucracy of the calls and the English language.

FORMAAT – THE ORGANIZATION

Our organisation keeps developing. From 2013 our board of directors will have new members: Peter Kruys and Teana Boston-Mammah, replacing our long-time members Frans Berkers and Marianna Douma. Moreover, starting in January, we will have a membership program for the participants of our projects, increasing the sense of co-membership of the company.

Formaat has now a staff of 8: Luc Opdebeeck is our Artistic Director and Chief Executive, Irma Hazeleger is Business Director, the Joker Team consists of Karen Bevers, Thamar Kemperman, Mara Michon and Hanna Maria Trap, Coosje van Bruggen is our office manager and Ruben de Boer is our communication officer.

Formaat also works with volunteers; preferably from the communities we work with/in together with interns from wide variety of education programs, and Joker-assistants. Formaat works as a sociocratic organisation with "consent democracy".

Our annual turnover was € 400.000, of which 20% was generated through grants and 80% through sales.

MEDEWERKERS VAN FORMAAT

BESTUUR

Sjoerd van Gurp - *Voorzitter, Afdelingshoofd (a.i.) Kredietbank West-Brabant bij Gemeente Breda*

Peter Dijkstra - *Penningmeester, Docent ISO (CMV) - Hogeschool Rotterdam*

Peter Kruys - *Lid per januari 2013, Docent CMV Hogeschool InHolland Rotterdam*

Teana Boston-Mammah - *Lid per januari 2013, Socioloog, Docent, Project & Event manager*

HET TEAM

Luc Opdebeeck *Directeur & Artistieke leiding*

Karen Bevers *Joker*

Thamar Kemperman *Joker*

Mara Michon *Joker*

Hanna Trap *Joker*

Irma Hazeleger *Zakelijke leiding*

Coosje van Bruggen *Office management*

Ruben de Boer *Communicatiemedewerker*

VERDER WERKTEN IN 2011-2012 MEE

Michiel Blankwaardt, Dionisio Matias, Bart Broekhuijsen, Ilse Stijntjes (acteurs Under Pressure),

Myrthe den Boer, Shiwa Jacobs, Martijn Jurriaans, Ernst Steffens, Thirza Schlichting (DUNKteam),

Robert de Vries, Patrick Nassi, Jeroen van der Sluys, Deborah Bontje, Priscilla Kootstra, Maria Mendes (acteurs Studio Sterk),

Eline van Dort, Anouk Smeenk, Hanne Vervaele (assistent-Jokers), Gerrie Spoor, Metin Yarba (medewerkers werkplaats),

Bart Meerhof, Melanie Schram (stagiairs CMV), Frans Berkers, Marianne Douma (bestuur), Merlijn Michon (fotografie),

Tim Zonne (ICT), Jan-Willem Mennink (administratie), Cor van Hoof (grafische vormgeving),

Danny Lodeweges, Jan Peter Sonneveld (techniek) en Laura Groeneveld (vormgeving).

